R ÇYZINIꞐ PЬROLETARЬJATЬ, BIRIGINDER!

SATSЬJALDЬ CЬƢЬS

Qazaƣьstan Kyn cьƣьs Oʙьlьstьq kəs p keꞑesiniꞑ çəne Semej qalalьq Partьja, Keꞑes Kəmijtetteri men partьja, keꞑes kəmijtetiniꞑ kəzeti

№ 48 (135)
12-əgys
1932-çьl
kyn ara cьƣadь

Çazьluv ʙəsi
12 ajƣa . . 8 som
6 . . 4 .
3 . . 2 .
Çeke sanь 5 tijin
birinci çьl cьƣuvь

Basqarma ədirisi
г. Семипалатинск
ул. М. Горького № 33
telepon
Redəktirdiki 1-33
Orьnʙasarь 4-97

Bygyngi sanda

Egin ьsьrap ʙolmasьn (1-ʙette)
kyzgi egis ʙen zəp ajdav tuvralь (1-ʙette)
Suv çolь olqьlьƣьn tez çojsьn (1-ʙette)
Qazaƣьstannьꞑ ekinci ʙes çьldьqta
Mədenijet qurlьsь (2-ʙette)
Baqьlav kəmesijesiniꞑ mindetteri (3-ʙette)
Keꞑes qalqoz savdasь (4-ʙette)
Qatesin əli mojьndaƣan çoq (2-ʙette)

EGIN ЬSЬRAP BOLMASЬN

Baspa sөz ekpindileriniꞑ calpь odaqtьq attanьsь çarьjalandь.

Budan ʙir çьl ʙurьn Ortalьq partьja kəmijteti Qalqozdanuvdьꞑ endigi qarqьnь çana qalqozdardь nьƣajtuv mindetteri tuvralь, qavlь cьƣarƣan sonda ortalьq partьja kəmijteti men XV partьja sijezi ʙelgilegen avьl caruvacьlьƣьn qalqozdandьruv qarqьnьnьꞑ tolьƣь men asьra orьndaƣanьn ajtqan; negizgi-negizgi astьqtь avdandardь çalpь alƣanda qalqozdandьrьp ʙoluv ycin ʙudan ʙьlajƣь çerdegi qalqozdanuvdьꞑ qarqьndarь men çoldarьn ʙelgilep ʙergen ʙolatьn. Bul qavlь qalqozdardьꞑ kəzirgi ərteldi dəvirindegi ujьmdasuv caruvacьlьq çaqtarьn nьƣajtuv isin ilgeri ʙastьruvƣa iri qural ʙoldь. Sol qavlь cьqqannan ʙeri çьl өtti; ʙul өtken çьlda qalqoz qurьlьsьnda adam ajlqьsьz zor taʙьstь ʙoldьq; icin ara alƣanda ʙьjьlƣь kөktemiꞑ өzinde de qalqozdar ajtarlьqtaj mol taʙьstь ʙoldь; ʙul taʙьstar keꞑester odaƣьnьꞑ çana, satsьjaldьq çolda əbden orьnьƣьp, nьƣajьp alƣandьƣьn kөrsetti.

Bul taʙьs partьja ujьmdarьnьꞑ qalqozdardьꞑ ujьmdasuv caruvacьlьq çaqtarьn nьƣajtuvdaƣь isiniꞑ alƣacqь nətijçesi. partьja ujьmdarь kəzirgi dəvirdiꞑ ʙas qavьpь oꞑcьl aportunьstьq pen ajavsьz kyrese ʙeryvi kerek; qalqozdarƣa kelgende asьra siltejtin „solcьldьqtьꞑ" adьmьn acьrmaj; çolьn kesip otьruvь kerek; syjtip, qalqozdardьꞑ ujьmdasuv-caruvacьlьq çaqtarьn nьƣajtuvdaƣь alƣacqь taʙьstardь ʙajandь etyvi kerek; oraq navqanь men astьq dajьndav isin ajta qalƣandaj çaqsь ujьmdastьrьp, өtkizyv men əlgi taʙьstardь ʙurьnƣьdan əlde qajda kөʙejtetin ʙoluvь kerek.

Kəzirgi meseleniꞑ ʙarlьq tetigi egindi ьsьrap qьlmaj çьjnap aluvda. Bul tek teqnijkelik məsele ƣana emes. Bul qalqozcьlardь satsьjaldь ruvqta tərʙijelev məseleleriniꞑ ʙiri. Olaj ʙolatьn seʙeʙi mundaƣь əꞑgime qalqozcьlardь tərʙijelevde, qalqozdьꞑ kөp ortasьndaƣь dynijeligine qalqozcьlardьꞑ satsьjaldь kөzʙen qarajtьn e t i p tərijelevde ʙolьp otьr. Əꞑgime qalqozcьlardь tərʙijelep, çanaƣь kөptiꞑ ortaq dynijeligin kyzetyv, saqtav, suvьq qol tijgisdirtpevleri qaçet eken digin solardьꞑ mьjьna qondьruvda ʙolьp otьr.

„Qatarlь çumьscьlar өz ьntasьn arttьrьp çigerin qьzdьrьp avьr azaptь eꞑʙekti çeꞑetin ʙolьp eꞑʙektiꞑ өnimdiligin arttьruv qamьn ər ʙir put astьq, kөmir, temir, өzge ʙujьmdь qorƣav, saqtav qamьn çej ʙastasa sol kəmyneziminiꞑ ʙastalƣan çeri ʙoladь dep yjretken ʙizdi Lenin. Sonь men sajьp kelgende qalqozdardьꞑ ujьmdasuv caruvacьlьq çaqtarьn nьƣajtuv daƣь eꞑ iregeli məsele osьnda ʙolьp otьr.

Ortalьq partьja kəmijtetiniꞑ qalqozdardьꞑ ujьmdastьruv-caruvacьlьq çaqtarьn nьƣajtuv tuvralь cьƣarьlƣan sol qavlьsьna ʙir çьl toluv qurmetine atap „Pьravda" kəzeti ʙaspa sөz ekpindileriniꞑ egindi ьsьrap etyvge qarsь çalpь odaqtьq attanьsьn çarьjalap otьr. „Pьravda" ortalьqtaƣь çer çerdegi ʙəlceʙek ʙaspa sөziniꞑ ʙarlьƣьna ədejilep ajtьp, tapsьradь. Odaqtьq kəmeserler keꞑesi men Ortalьq partьja kəmijtetiniꞑ 1932-çьlƣь oraq navqanьn ujamdastьruv tuvralь. Bьjьlƣь yjeldiꞑ 5 gi qavlьsьnda kөrsetilgen nusqavlardьꞑ iste qalaj orьndalьp çatqanьn tekseryv mindet, dep otьr.

Sol qavlьnьꞑ sapqoz, qalqozdarda qalaj orьndalьp çatqandьƣьn ʙuvьndap, ʙajnalap tekseryv kerek, onьꞑ ʙer çaƣьnda majalav isine, qalqozcьlarƣa ajanь ʙeryv məselesine ajrьqca kөꞑil qojьluvь kerek. Qoldaƣь məlimetterdiꞑ qaj-qajsьsьna qarasaꞑьzda Ortalьq partьja kəmijteti men Odaqtьq kəmeserler keꞑesiniꞑ acьq, ajqьn nusqavlarьnan ava çajьlьp, ʙurьlьp ketyvcilik kөʙinese osь məselelerde kөrinedi. Ortalьq partьja kəmijteti men odaqtьq kəmeserler keꞑesiniꞑ sol qavlьsьn orьndavdan ʙultarƣan, nemese sonь ʙuzьp ʙurmalaƣan ujьmdardьda adamdardь da əckerelep, əjgilep otьruv kerek. sol qavlьnь qalьꞑ qalqozcьlardьꞑ, sapqoz çumьscьlarьnьꞑ tolьq uƣьnuvьna ʙolьsuv, kөmektesyv kerek; ʙarlьq qalqozcьlardь, sapqoz çumьscьlarьn çumьldьrьp, egindi ьsьrap etyvcilikke qarsь cьƣaruv kerek; ər ʙir dəndi çerde qaldьrmaj, tolьq saqtavƣa, əbden ynemdep uqьptap ustavƣa, egindi urlavdan saqtavƣa çumьldьruv kerek, өꞑec qamьn ƣana ojlavcь qulqьn qumarlarƣa, urьlarƣa, alьp satar səvdegerlerge qarsь kyrsete kөpciliktiꞑ, tөꞑkerissil ʙelsendiligin kycejtyv kerek. Astьq dajьndav çosparlarьn ajtuvlь kyninde tolьq orьndap cьƣuvdь qamtuv kerek, ʙaspa sөz ekpindileri attanьsьnьꞑ maqsattarь osь.

„Pьravda" attanьsь ʙastajtьn mezgildi ʙarlьq avdandarƣa ʙir ʙelgilep, otьrƣan çoq, alaj da osьnь ne ƣurlьm tez ʙastav kerektigin eskertedi, attanьsqa əzirlikke yc-tөrt kynnen artьq vaqьt ketpejtin ʙolsьn, attanьstь on kynnen arь çiʙermej ʙitiretin ʙoluv kerek. Attanьstьꞑ ʙarьsь men, qorьtьndьlarь tuvralь kəzetterdiꞑ ʙirigip çazƣan qaʙarlarьna „Pьravda" orьn ʙerip, ʙasьp cьƣarьp otьradь.

Bəlceʙek ʙaspa sөziniꞑ ekpindileri çumьla iske kirisiꞑder:

„Pьravda"

Kyzgi egis pen zəp ajdav tuvralь

Çoldas Kazlopsoptьꞑ çasaƣan ʙajandamasь ʙojьnca Oʙьlьstьq partьja kəmijtetiniꞑ 2-pilenym qavlьsь.

1. Ystimizdegi çьlda kyzgi eginniꞑ cьƣьmь təvir ʙolьp qalqozdardьꞑ teqnijke çaƣьnan qaruvlanьp otьr. Kəzirgi kynde oʙьlьsьmьzda 13 məcijne tьraktьr ьstansasь ʙar. Bul qalqoz sektirine çalpь alƣanda avьl caruvacьlьƣьn teqnijke çolь men qajta quruv çeninde kyres acuvƣa, egistiꞑ sapasьn, eginiꞑ cьƣьmьn arttьruvƣa mymkindik ʙeredi.

Eginniꞑ cьƣьmьn arttьruv çolьndaƣь kyres satsьjaldь egincilikti teqnijke men qaruvlandьruv, çer çaramdьlьƣьn ajьruv çerdi өꞑdev. mezgili men seʙyv çəne agiranomdьq caralarьn qoldanuv ycin kyres.

Satsьjaldь egincilik çaƣdajь çeninde teqnijkeniꞑ yiken өzgerisi kirgizgendigin ajtuv men qatar, Oʙьlьstьq partkөm pilenymi çumьs keliginiꞑ saqtav çeninde keꞑ tyrde kyres acuvdь eskertedi.

Kyn cьƣьs Qazaƣьstan oʙьlьsьnьꞑ çaƣdajьnda kyzgi egis zəp ajdav çumьsь çazƣь egis kezinde kyc keliktiꞑ arqasьn ʙosatuvь ʙьlaj tuьn eginniꞑ cьƣьmьn arьttьrursda iri caruvacьlьq maꞑьzь ʙarv Barlьq Oʙьlьstьq avdandьq ujьmdar men qalqoz „sapqozdardьꞑ çosparь ʙojьnca kyzgi egis pen çer ajdav çumьsьnьꞑ maꞑьzьna der kezinde өtkizyvge nazarьn avdaruvdь: ʙul çumьs qalqozьnьꞑ ujьmdastьruv caruvacьlьƣьnьꞑ nьƣajtьp, egin cьƣьmьn arttьr tьndьƣьnьꞑ Oʙьlьstьq partkөm pilenymi tapsьradь.

Baƣьq avdandьq ujьmdar kyzgri egis pen zəp ajdav çumьsь çeninde ʙaj qulaqtьꞑ qol suquvь men ajanʙaj kyresyv men qatar, kej ʙir ujьmdardьꞑ olardьꞑ ʙastьqtarьnьꞑ ʙul çumьstь ʙaƣalamavcьlьƣь mende kөres acьp; kyzgi egis pen zəp ajdavda partьja kөpcilik çumьsьn keꞑ tyrde çyrgizyvdi oʙьlьstьq partkөm mindettejdi.

2. 32- Çьldьꞑ 80739 kektir kyzgi egis çosparьn ʙekityv men qaʙat. onьꞑ icinde ʙijdəj 14250 kektir, kөk najza 66489 kektir çospar (sapqoz sektir) mьna tyrde ʙelgilensin: qalqozdarƣa 75830 kektir, çeke caruva sektiride 49009 kektir, zəp gisi 750 mьꞑ ʙolsьn.

Oʙьlьstьq partkөm pilenymi 10- əgyske cejin kyzgi egis pen zəp egisin çosparьn ər qalqoz pen ər qalqozdьꞑ icindegi ʙirijgədilerge çetkizgen çetkizʙegendigine çappaj tekseryv çyrgizyvdi Avdandьq partkөmderge çyktejdi.

4. Ər ʙir өndiris ʙirijgədisine kerekti kөlik, avьl caruvacьlьq sajmandarь men kisilerdi ʙelgilep kyzgi egisti melçeri 15- əgysten ʙastap ʙirinci sentəʙirge cejin egetin ʙlsьn.

5. Avdandьq partkөmder men atqaruv kəmijtetteriniꞑ pьraksьjalarь çəne avdandьq qalqoz sajөzder kyzgi egis çosparь ʙar qalqozdardь kerekti tuqьm ʙastьruv, tazalav, dərilev saqtav çaƣьnan qamtamasьz etsin.

6. Өtken çьlь kyzgi egis ekpegen avdandardь 32- çьlƣь kyzgi egis çosparь men qamtamasьz etyv ycin 8105 sentiner kөk najza, 1226 sentiner ʙijdej tuqьm qorlarь ʙarlьƣь 9401 sentiner, mьna avdandarda ʙolatьn ʙolsьn; Çarmadada kөk najza 1013 sentiner, Ertiste 450 sentiner, Məksim Gorkijde 560 sentiner, Paʙlodarda 600 sentiner, Syryvpide 560 sentiner, Kөkpektide 3096 sentiner, Ulanda 1003 sentiner, Cemonajqada 1296 sentiner ʙijdəj, Semejde 300 sentiner kөk najza, tarʙaƣatajda 550 sentiner.

7. Bul ajtьlƣan kyzgi egis tuqьmь mьna tөmendegi avdandarda ʙeriletin ʙolsьn: Өskemennen 1003 sentiner kөk najza, Camanajqadan 3483 sentiner kөk najza, Zirənnən 3610 sentiner kөk najza menen 1286 sentiner ʙijdəj.

Өskemen, Cemanajqa, Zirən avdandarь 10- əgysten qalmaj çoƣarьda kөrsetilgen kyzgi egis tuqьmdarьn ʙastьrьp, dajьndap aparatьn çerdegi pirestenge çetkizyvge mindetti.

8. Oʙьlьstьq qalqoz svaejʙen Zagət zerno ʙul tuqьmdь kerek qьr otьrƣan avdandarƣa çetkizip, ʙьjьlƣь kyzdik ʙijdej ycin qarьz retinde ʙeryvge mindetti. Astьqtь mezgili men ʙastьruv çəne tijisti orьnьna çetkizyv ycin qalqozdarƣa çavaptь əkil çiʙeryv mindeti avdandьq orьndarƣa çyktelsin.

9. Avdandьq parьtkөmderi men atqaruv kəmijtetter pьraksijeleri Qalqoz sajөzder egis normasьn qamtamasьz etsin. Seʙetin tuqьmdь urlavcьlar men ajavsьz kyressin. Oʙьlьstьq çer ʙөlimi men Oʙьl qalqoz sajөz kyzgi egisti egip kөrmegen avdandarƣa ʙascьlьq etyv ycin keregince agiranomdar çiʙersin.

10. Oʙьlьstьq qalqoz sajөz pen avdandьq qalqoz sajөzder pьraksьjaleri kyzgi egis egetin qalqozdarda çumьs çosparьn çasap ʙeryv çaƣьn qamtamasьz etip, çumьstь izdelnaj men çyrgizip. egistiꞑ sapalь ʙoluvьna kөꞑil ʙөlsin.

11. Kyzgi egisti ekpindi tyrde өtkizyv çaƣьn qamtamasьz etyvdi ʙul çumьstь ʙaƣalamavcьlar men ajavsьz kyres acuvdь avdannьꞑ өz icine çumsajtьn tuqьm men өzge avdandarƣa çiʙeriletin tuqьmƣa ker tartьtʙalьq qьluvcьlar mende kyresyvdi pilenym ʙarlьq avdanƣa çyktejdi.

12. Kyzgi egisti ekken kezde eꞑ aldь men ʙar dajьndьƣь ʙolƣan çerler, tьꞑ çerler çəne ʙurьs cekildevik egilgen çerlerge egyv kerek.

13. Məcijne-tьraktьr ьstansalarьnьꞑ çospar ʙojьnca 31000 kektir kyzgi egis, 271 mьꞑ zəp ʙoluv kerek. Bul çende M.T.S. ler kyzgi egistiꞑ dajьndьq өtkizyv çumьstarьn negizgi ujьmdastьruvcь ʙolьp sanaladь, sondьqtan egyv, sapalь ʙoluv çaƣьna ʙascьlьq etyvleri kerek. M.T.S. larь өz tөꞑiregindegi qalqozcьlardьꞑ kyzgi egis çospar ʙojьnca der kezinde өtkizyvge, sapalь ʙoluvьna k ө ꞑ i l qojuvlarь kerek.

14. Çazƣь egis kezinde çekө kedej, orta caruvalardьꞑ egis çumьsьn ʙaƣalamaj olarƣa ʙascьlьq etpegen kej ʙir avdandьq ujьmdardьꞑ i s t e r i n kөrsetyv men qatar çeke kedej, orta caruvalardьꞑ zəp pen kyzgi egis çumьsьn ojdaƣьdaj өtkizyvdi qamtamasьz etyvdi pilenym ʙarlьq partьja ujьmdarьna mindettejdi.

15. Zəp ajdav egin cьƣьmьn arьttьruv çenindegi eꞑ qolajlь caranьꞑ ʙir ʙolsadaƣь өtken çьlь oʙьlьsьmьzdьꞑ icindegi ʙir nece avdandarda ʙul çumьs əris almadь. Barlьq rajkөmder zəp ajdav çumьsьn çospar ʙojьnca qamtasьz etsin. Zəp a j d a v ç u m ь s ь n ʙaƣalamavcьlar men men ajavsьz kyres acьlsьn.

16. Oʙьlьstьq tьraktьr mekemesi ʙarlьq sapqozdaden ʙarlьq tьraktьr parьkterin kyzgi mezgilde zəp ajdav çumьsьna ƣana pajdalansьp. Oʙьlьstьq çer ʙөlimii oʙьlьstьq qalqoz sajөz pen avdandьq parьtkөmder zəp ajdav ycin ər ʙir qalqozda kөlik ʙelgilenip kyzgi çumьs kezinde ol kөlikke ʙirijgədi ije ʙolsьn.

Oʙьlьstьq avdandьq ujьmdar kysgi egis pen zəp ajdav çenindegi məlimetti der kezinde alьp otьruv çaƣьn qamtamasьz etsin.

Suv çolь olqьlьqqa ucьrap otьr

çьldьq çospar ʙojьnca Rijderge çetkiziletin 72 tonna çyktiꞑ 20 aq tonnasь tasьlƣan

Endigi çerde suv çolь kemciligin tez tyzep, çyk tasuv çosparьn tolьq orьndajtьn ʙolsьn

Rijdir çumьscьlarьnьꞑ suv çol qatьnas çumьscьlarьna çazƣan qatь.

Tysti metal çumьscьlarьnьꞑ ekinci kənperensijesi kəmʙьjnatqa qarajtьn өndirme orьndarьnьꞑ kəzirgi qalь өte avьr ekendigine erekce toqtaladь,

Rijdirdegi olqьlьqtь tuvdьrьp otьrƣan kөp seʙeptiꞑ ʙiri suv çol qatьnas çumьscьlarь senderdiꞑ өz mindetteriꞑdi is çyzinde tolьq orьndaj almaj otьrƣandьqtarьn. Suv qatqanca Rijdirge çetkiziletin 72 mьꞑ tonnь çyktiꞑ kəzirde 20 aq tonnьsь çetkizilip otьr.

Əsirese tas kөmir çesistiryv çumьsьn ujьmdastьra almaj otьrsьꞑdar. Semejge kelip tysken 18 mьꞑ tonnь kөmirdiꞑ Rijdirge çetkizilgeni 7 aq mьꞑ tonnь. Munьꞑ ystine kyvznetiskijden əlde ʙolsa semejge 20 mьꞑ tonnь kөmir kelmekci.

Biz ər ʙir çetkizilmej qalƣan tonnь kөmir өndiris çumьsьnьꞑ qarqьnьn ʙəseꞑdetetindigin sizderge erekce eskertemiz. egerde kөmir çetimsiz ʙolьp qalƣan kynde ne qorƣasьn zavatь ne ʙolmasa caqtьnь çьlьtьp turatьn par turʙalarьnьꞑ toqtalьp qalьp sonьꞑ arqasьnda ʙarьp ʙarlьq Rijdirdegi өndirme çumьstarьnьꞑ toqtap qaluv qavpь tuvatьndьƣьn esterinnen cьƣarmaꞑdar.

Biz 4 mьꞑdaƣan çumьscьlar kəllektiʙi atьnan ʙarlьq çumьstarьndь negizinen qajta quruvdь suv çol ʙasqarmasьnьꞑ çumьsьndaƣь tөrecildiktiꞑ ʙet perdesin myldem çьrtuvdь sonьꞑ arqasьnda ʙizge degen çykti mezgilinde çetkizip ʙerip otьruvlarьꞑdь talap etemiz.

Çoldastar! suv çol qatьnas çumьscьlarь: Rijdirden pьroletarьjat ykimeti altьn qorqasьn mьrьc qalajь kytip otьrƣanь esterinde ʙolsьn, Egerde sender ʙizge degen çykti mezgilinde çetkizip ʙere almasaꞑdar ʙizde çosparьmьzdь tolьq orьndap cьƣa almajmьz. Sodan ʙarьp el qorƣav çumьsьn nьƣajtuv isine kedergi tuvmaqcь.

Biz senderdi ʙul çumьsqa erekce qarqьn men kiriser dep senemiz. Kənperense çaʙьlьsь men kөmekci ʙirijgədi çiʙermekcimiz. Çumьscьlar kəllektiʙi senderden çavap kytedi.

Kənperense pirijzijdymi.

Ө. partьja kəmijtetiniꞑ ʙarlьq oʙьl. kəmijtetterge ʙergen derektiʙi

Avьl caruvacьlьq dajьndьq çumьstarьn çana qurьlьstardь aqca men qamtamasьz etyv mindeti qarçь çosparь men ʙirlesken sektirden tysetin alьmdь tez өndiryvdi kerek qьladь. Biraq, yjel ajьnьn alƣacqь ekion kyndiginiꞑ qortьndьsьna qaraƣanda. oʙьlьstьq avdandьq partьja ujьmdarь ʙul çaqqa çetkilikti kөꞑil ʙөlmej alьmdardьꞑ tolьq çьjnalmaj qaluv qavpьn tuvqьzьp otьr. Sondьqtan, ʙul çumьsqa tezden ө z g e r i s kirgizyvlerin di talap etemiz. Icin ara mьna caralardь çyzege asьruvlarьn kerek:

1. Tez arada ʙarlьq sektirge çana zajьmnьꞑ ʙaqьlav sьjpьrьn ʙeryv taratuv, tijisti aqcanь өndiryv çaƣьn qamtamasьz etiꞑder.

2. Bir çumanьꞑ icinde ʙ u r ь n ƣ ь zajьmnьꞑ əʙilijgətsijesin ijesine tapsьrьp ʙeriꞑder. Bul çumьsqa ʙөget çasavcьlardь ajavsьz çavapqa tartьꞑdar.

3. Saqtьq kəssesine aqca saldьruv navqanьn, kycejtiꞑder. Bul çumьstь eldiꞑ qosьmca taʙьs men ʙajlanьstьrьꞑdar. Saqtьq kəssesinen aqca aluvcьlardь sөz ʙojdaƣa saluvƣa çol ʙermeꞑder.

4. Çaꞑa paj çarnanь çyrgizyv maꞑьna kөpcilik çumьsьn ujьmdastьrьp, paj çarnasьn vaqьtьnda tөlegenderge sьjlьq ʙeriꞑder.

5. Avьl caruvacьlьq salьƣь men qamsьzdandьruv alьmьnьꞑ qulaqtandьruv qaƣazdarьn erte ʙastan tapsьruv, esepten çumьstarьn kycejtyv ol alьmdardьꞑ syreginen ʙurьn çьjnaluvь çeninde kөpcilik çumьsьn qьzdьruv çaqtarьn qamtamasьz etiꞑder.

6. Birlesken sektirlerdiꞑ nedojьmkelerin tez өndiryv, ʙudan ʙьlaj nedojьmki ʙolmav çaƣьn qamtьꞑdar.

7. Barlьq navqandarda çyrgen əkilder qarçь çьjnav çumьsьna is çyzinde çərdem ʙ e r y v g e mindetti ʙolsьn. Sonь men qatar arttalьp otьrƣan avdandarƣa ajьrьqca əkilder, ʙirigadiler çiʙerilsin.

8. Bul çumьsqa kəsipcilik odaƣь men qalqoz ʙelseꞑdileri men kəmsamol ujьmdarь mejlince tolьq pajdalansьn.

9. Qarçь çьjnav navqanьnьꞑ ʙarьsь oʙьlьstьq kəzetterde yzdiksiz çazьlьp otьrьlsьn.

10. Ər ʙir on-kynde ʙir ret oʙьlьstьq aqca ʙөlimderi men ʙasqa ujьmdardьꞑ istep çatqan isteri, çospardь orьndav nətijçesi çeninde ʙajandamalarь tьꞑdalьp otьrьlsьn.

M. Kaqьjanьj.

Өndiris qaʙarlarь.

Çantas.

„Altaj tysti metal altьn keꞑine" qarajtьn çantas ruvdniginde yjil çosparь ruvdь cьƣaruvdan 12 aq pursent. cьƣarьlƣan ruvdini qorьtuvdan 95 pursent orьndalьp otьr.

Çantasta 1-yjilge cejin çьldьq çorpar 20 pursent qana orьndalьp edi. Yjilde olqьlьq çojьluv orьnьna qajta ydep ketken. Buƣan seʙep ʙolьp otьrƣandar ruvdinikte çumьs çosparь ʙolmaj kelyvi. Bolƣan kynde uvaqьtь өtip ketkennen kejin ʙarьp çasaladь. 3-toqsan çosparь yjildiꞑ ajaƣьnda ƣana çasalьp ʙolƣan. **Ьstalinniꞑ** tarьjqь 6 carьn çyzege asьruv atь men ʙolmaƣan. Bascьlьq çumьsь nacar çoq dep ajtuvƣada ʙoladь.

Aƣac dajьndav.

Semej lespьrom qozь qurьlьs aƣactarьn dajьndavdan 3-toqsan çosparьnьꞑ yjin ajьnda 35 pursent orьndav orьnьna 24 aq pursent orьndap otьr. 3-toqsanda 80 mьꞑ kyʙʙa metir qurьlьs aƣacь dajьndalmaq ʙolsa sodan dajьndalƣanь 19548 kyʙʙa metir.

3-toqsannьꞑ otьndьq aƣac dajьndav çosparь 11 aq pursent orьndalƣan. Otьn dajьndavdan çeke yjil çospar 35 aq pursent orьndalьp otьr.

Əsirese dajьndalƣan aƣactь tasuv qarqьnь asa caʙan, yjil ajьnьꞑ aƣac tasuv çosparь 22 pursent orьndalƣan. 40 mьꞑ kyʙʙa metir aƣac tasьluv orьnьna 8817 kyʙʙa metir aƣac tasьlƣan Yjil ajьnda otьndьq aƣactь tasuv çosparь ʙolƣanь 5 aq pursent orьndalьptь.

Kirpic zavatь.

Kirpic zavatь yjil ajьnda 2myrijen cijki kirpic qujьp cьƣaruv panьna 4 aq çyz mьꞑ kirpic qujƣan. Zavat ʙasqarmasь çumьstaƣь olqьlьqtь çojuv çumьsьna çumьscьlar kөpciligin ujьmdastьra ʙilmegen. Kөpcilik çumьsь çumьscьlar arasьnda atь men ʙolmaptь, Sonьꞑ saldarьnan ʙir sьpьra çumьscь çumьstan cьƣьp ketipti.

Taqtaj zavattarь.

Semejdegi „qьzьl taqtajcьlar" zavatь yjil cosparьn 63 aq pursent orьndap cьqqan. 2691 kyʙa metir taqtaj tliyv orьnьna zavat 686 aq kyʙa metir taqtaj tilgen Çaꞑa semejdegi taqtaj zavatь yjil çozparьn ʙolƣanь 24 aq pursenit orьndap cьƣьptь. Barlьƣь 1375 aq kyʙa metir taqtaj tilipti.

Sol tystik sьrostindegi taqtaj zavatь yjil çosparьn 27 pursent qana orьndaƣan. Barlьq tilgen taqtajь 324 aq kyʙe metir.

Suv çol qatьnasь. Əgystiꞑ 1-ʙes kyndiginde suv çol qatьnasь men tasьlatьn çyk çosparь 35 aq pursent orьndalƣan. Semejge ʙarlьq 1055 tonnь çyk əkelinip, 2626 tonnь çyk çiʙerilgen. Çospar ʙojьnca tyrli orьndar tasьtuvƣa ʙermek çykteriniꞑ 46 pursentin ʙul 5 kyndikte piristen ʙastarьna çetkize almaj qalƣan. Sonьꞑ өzlinde de paraqottar çyk tasuv çosparьn 80 aq pursent orьndap otьr.

Ьstandarьt paʙirijgi Semejdegi ьstandarьt yjlerin çasajtьn pəʙrik yjil çosparьn 42 aq pursent orьndap otьr. Barlьƣь 12 ьstandarttьq yj çasav orьnьna 5 aq yj çasap cьƣarƣan

Zavatta çasalьp cьƣьp çatqan tiraktirler.

cet memleketterde

Soƣьs ʙeterandarьn tutqьnƣa alьp çatьr.

Kəmynes partьjasь çumьscьlardь ykimet qьsьmьna qarsь erevili, metengeler çasavƣa caqьrdь.

Bacengiton sol tystik Əmirijke ykimetiniꞑ əskeri өzderine tijesili çərdemdi suraj kelgen çumьssьz soƣьs ʙeterandarьn (çьjangerlik soƣьsta ʙolƣan saldattardь Bacengitonnan quvьp cьƣarƣannan kejin tөꞑkeriscil ʙeterandardьꞑ kəmijteti metenge caqьrdь. Metengege pəletse caʙuvьl çasap 43 adamdardь, onьꞑ icinde kəmynes partьjasьnьꞑ sol tystik. Əmirijke pirzijdentiniꞑ orьnʙasarlьƣьna kөrsetken kəndijdatь çaji Pordtь tutqьnƣa aldь. Metengege qatьnasqandardan 100 dən artьq adam Bacengitonnan quvьldь. Beterandardь tutqьnƣa alƣanda qaj memlekettiꞑ azamatь ekenin tekseryv sьltavь men tutqьnƣa alƣan.

Tөꞑkeriscil ʙeterandardьꞑ kөsemi-Petjis 20çoldasь men tulqьn

Əmirijke kəmynes partьjasьnьꞑ kəzetri-„Dejilij өrkeris"-tiꞑ qaʙarьna qaraƣanda 60 matьros ʙeterandarƣa caʙuvьl çasavdan ʙas tartьp, ʙastьqtarьnьꞑ ʙujrьqtarьna ʙaƣьnʙaƣan.

Nьjorьq. Əmirijkeniꞑ kəmynes partьjasь çarьjalaƣan yndevinde ykimettiꞑ ʙeterandarƣa kөrsetken qьsьmьna tazalьq kөrsetip, çumьscьlardь ʙykil Əmirijkede ykimet qьsьmьna qarsь erevil çasavƣa metengelerde Bacangitondaƣь əskerdiꞑ taratьluvьna talap etyvge caqьradь.

Munan ʙasqa kəmynis partьjasь ʙeterandarƣa tijesili.çərdeminiꞑ tez tөlenyvin talap etti.

Kermanije purьltarьjatьnьꞑ turmьsь asa nacarlanƣan.

Berlin kyvcijniskij cьƣarьp turatьn sanaqʙyilletinniꞑ məlimetin qaraƣanda Kermanije çumьscь taʙьnьꞑ turmьs yjin icinde өte mөte nacarlaƣan. Өnerli kəsip taravlarьnьꞑ kөʙinde çalaqь taqьda ədevir kemitilgen, çumьssьzdarƣa ʙeriletin çərdem ysti-ystine kemilip çatьr. Өnerli kəsiptegi çumьscьnьꞑ ortaca çetilik; aqьsь munan ʙir çьl ʙurьn 31 marki ʙolsa (marki 50 tьjьn camasь) kəzir 22 marki. 1931-çьlь yjilden ʙeri Kermanije өnerli kəsip purьltarjatьnьꞑ çalpь çal aqьsь 18 milijart marki kemigen. Əsirese çumьssьzdardьꞑ qalь nacar.

Yjin icinde Kermanije degi çumьssьzdardьꞑ 17 % qana çumьssьzdьqtan qavьpsьzdandьruv iretinde ʙolmacь çərdem alƣan, 33 pursenti tyrli çurtcьlьq ujьmdarьnan azьn-avlaq çərdem alƣan. Çərdem mөlceri ʙьltьrƣьdan kөp kemitilgen.

Aldaƣь oquv çьlьna dajьndьq

çaŋa oquv çьlьna dajьndaluvda olqьlьq tez çojьlsьn

Oquv çьlьna dajьndьq nacar.

Oʙьlьsьmьzda aldaƣь oquv çьlьna dajьndьq çumьsьnьŋ qarqьnь ɵte nacar. Əsirese çaŋadan salьnʙaq mektep qurьlьstarь men ʙurьnƣь mektepterdiŋ sьnƣan ʙylingenderin tyzetyv remonьttav çumьsьnьŋ ʙarьsь tykke turmajdь. Oʙьlьstьq „oquv ʙɵlimi, osь uvaqьtqa cejin avdandarda qanca mektep tyzetilyvi kerek edi solardьŋ qancasь tyzetilip ʙolƣanьnda ʙilmejdi.

Otьrьqcьlandьruv orьndardarьnda çaŋadan mektep saluv çumьs tarь ʙir çolata ajaqsьz qalьp qojƣan. Avdandarda „mektep tosaturar aldь men ʙasqa qurьlьstardь ʙitirip alajьq degen mektep qurьlьsьna apartoncьldьq kɵz qarastar ʙolьp kelgen. Ystimizdegi çьlь oʙьlьsьmьzda çaŋadan 102 mektep salьnʙaq edi sonьŋ qancasь salьnьp ʙitken qancasь salьna ʙastaƣanьn oquv ʙɵliminde ickim ʙilmejdi. Avdandardan alьnƣan mɵlimetterge qaraƣanda mektep qurьlьstarьnьŋ salьnuv ʙet alьsь ɵte caʙandьƣь osь kynge cejin ʙul çumьstьŋ tɵŋiregine kɵpcilik nazr avdarьlmaƣanь ʙajqalьp otьr. Ɵsьlardьŋ qьrsьƣьnan ʙarьp ʙygyn taŋdaƣь çaŋadan salьnʙaq mektep qurьlьstarьnьŋ ʙir çolata ʙitʙej qaluvqavpь tuvьp otьr.

Munь men ʙirge oʙьlьsьmьzda oqьtuvcь kədir çaƣьmьzda çetkiliksiz 1-ʙasqьc mektepterimizge ʙarlьƣь 3651 oqьtuvcь muƣalim kerek. Qolda ʙarь 2809 ʙutarƣa qosьmca oqьtuvcьlar teqnijkɵminen 63 adam 6 ajlьq muƣalilmdar kyrisinen 600 adam cьqsaq. 74 adam ʙasqa qьzmetterden alьnьp muƣallimdikke çetilmek Cetten 52 muƣalim caqьrьlьp otьr Sonьŋ ɵzinde əlide ʙolsa 152 muƣalimniŋ orьnь çoq Qalqoz çastar mekteʙine 662 muƣalim kerek. Qolda ʙarь 490. aoƣarƣь dəreçeli oquv orьndarьnan 6 muƣalim kelmek 141 oqьtuvcь tɵmengi mektepterden çoƣarьlatьmaqci ʙasqa qьzmetkerden 12 adam alьnьp oqьtuvcьlьqqa çegilmek cetten caqьrtьlьp otьr? Buƣan qaraƣanda oqьtuvcь muƣalimde. çaƣьnan mektepterimiz qamtamasьz ekendigin kɵremiz.

Biraqta muƣalimderdiŋ sapaçaƣь, çalpь dajarlьq ʙilim çaqtarь asa tɵmen. Əsirese qazaq muƣalimderniŋdajarlьq ʙilimçaqtarь tipti nacar. Bul məselege oquv orьndarь erekcə kɵŋil ʙɵlyvleri kerek. Kəzirgi acьlьp çyrip çatqan muƣalimder kyrisiniŋ çumьsь, oquv sapasь arьttьrьlsьn. Sol kyristerdi ʙitirip cьqqan muƣalimder, ʙygyn taŋdaƣь satsьjaldь qurьlьs, satsьjaldь mektep tilegine səjkes, ʙilim alьp cьƣatьn ʙolsьn.

Əsirese ʙir kɵŋil ʙɵletin nərse ʙizdiŋ avdandьq orьndarьmьz osь uvaqьtqa cejin muƣalimderge, çalpь aƣartuv orьndarьnьŋ çumьsьna erekce kɵŋil ʙɵle almaj keldi. Muƣalimderdiŋ əsirese qazaq muƣalimderiniŋ ʙilimderin kɵteryv, olarƣa sьrttan oqьp ʙilim alarlьqtaj ɵz ʙiltmderin ɵzderi kɵtererliktej, çaƣdaj tuvƣьzuv, kɵp çerlerde atь men ʙolƣan çoq. Muƣalimderdi çapdьqtav, muƣalimderge erekce çaƣdaj tuvƣьzuv, çonindegi partьja men ykimet qavlьsьn kɵp avdannarьmьz orьndamadь. Olardьŋ arqasьnda ʙarьp mektep muƣalimderiniŋ çiji avьsuvь, ɵz mindetterine nem qurajdь. qaravcьlьq sekildi keŋilsizdikter tuvdь. Bul kemcilikterdi ʙudan ʙulajƣь çerde ʙoldьrmav çaƣьna asa qattь keŋil ʙɵlinyvi kerek. Muƣalimderge mymkinince çajlь çaƣdaj tuuƣьzьlьp, sodan kejin ʙarьp olardьŋ ʙygyn taŋdaƣь satsьjaldь mektep tilegin qanaƣattandьra alarlьq eŋʙek istevdi talap etyvimiz kerek.

Aldaƣь oquv çьlьna dajьndьqta ʙir eskerilmej qalьp ʙara çatqan nərse, mektepterdi osь ʙastan, oquv quraldarь men tolьq qamtamasьz etip qojuv məselesi.

Avdandardьŋ kɵpciligi əli kynge kerekti kitəp qaƣaz qarьndactarьnьŋ mɵlimetin ʙermej kelyvli, kej ʙir avdandardьŋ oʙьlьstan çiʙerilgen kitəp quraldarь qolьmьzda qaraçatьmьz çoq dep poctadan satьp almaj qojƣandarьda ʙar, Oquv çьlьna dajьndьqtaƣь ʙul kemcilikter negizinen çojьlatьn ʙolsьn.

Barlьq avdandьq, qalalьq, avьl-Pəsəlkelik keŋes aƣalarьna.

Avdandьq oquv çьlьnda dajьndьqtь kycejtyv maqsatь men avdandьq, qalalьq avьl pəsəlkelik keŋes aƣalarьnьŋ çeke ʙasьna mьna çumьstardь ʙirinci sentəʙirge dejin ʙir çola istep ʙitiryvdi mindettejmin:

Birinci—mektep yjleri, çataqqana, oquvcьlardьŋ ijntirnattarьn tez iremonttap, ʙoluv kerek.

Ekinci—1932-nci oquv çolьna arnalьp salьnatьn yjler salьnьp ʙolsьn. Baj—qulaq yjleri mektep orьndarьna alьnsьn.

Ycinci—ʙarlьq mektepter qьstaq otьndar men qamsьzdandьrьlsьn.

Tɵrtinci—teqnijkɵm, ɵndiris,sapqoz, qalqoz mɵtiriskɵjlerin pajdalana otьrьp mektep mylikteri, dajьndalsьn qara taqtajlar (doskeler) Osь ʙastan dajьn ʙolsьn.

Besinci—oquvcьlarƣa kerekti, oquv quraldarь men qamsьzdandьrьlsьn. ycin erte ʙastan kitəp qalam, qaƣaz aluv ycin qarçьler ʙɵlinsin,

Altьncь—mekteptegi Ɵcəstikçer ʙerilsin. ʙuƣan mədenij egister egilip, sol arqьlь mekteptiŋ oquv caruvacьlьq çaƣь nьƣajtьlsьn.

Çetinci—mektep istьq tamaqtar men qamsьzdandьrьlsьn. Asqanalar ujьmdastьrьlsьn. Ər mektepterde tamaqtьŋ ortaq (zapas)pondьlarь ujьmdastьrьlsьn.

Avdandьq qalalьq qara caruva ʙaqьlav kəmijsljalarь ər dajьm avdandьq qalalьq, pəsəlkelik keŋes orьndarьnьŋ ldaƣьa oquv çolьna dajьndьƣьn ʙaqьlap otьruvь kerek.

Odaqtьq atqaruv kəmijtetiniŋ
aƣasь: M. J. Kəlenin.

Begen qalqoz çastar mekteʙine erekce kɵŋil ʙɵlinsin.

Besqaraƣaj. Burьnƣь ʙes qaraƣaj avdanьnьŋ ortalьƣь ʙegen pəsəlkesinde 1928-çьlь acьlƣan qalqoz çastar mekteʙi ʙar Mektep yji keŋ 10 ʙɵlmeli arnap salanqan. Onь men qaʙat pəsəlke avdanь ortalьƣь ʙolьp turƣan kezde mekemelerge arnalьp salьnƣan ʙir qatar çaqsь aƣac yjler ʙos qalьp otьr. Qajьtken kyndede mek tep yj çaƣь men tolьq qamsьz etilgen. Biraqta mektep çumьsь çьl sajьn nacarlamasa ilgeri ʙaspajdь. 6 çьldan ʙeri əli kynge qalqoz çastar mekteʙiniŋ 5 ʙɵliminen çoƣarƣь ʙɵlimderi ʙolƣan emes. 5-ʙɵlimdi ʙitirip cьqqan ʙalalar ne teqnijkɵm sekildi çoƣarƣь oquv orьndarьna tysip ketedi. Ne ʙolmasa oquvsьz ʙos qalьp qalqozƣa avьl keŋesterine qatcь ʙolьp ketedi. Buƣan seʙep ʙolьp kele çatqandar mektepke çoƣarƣь oquv orьndarь çьl sajьn çendi kɵŋil ʙɵlmejdi.

Avdandьq oquv ʙɵlimi ɵtken çьlь mektepte 6 ʙɵlim əne ʙoladь mine ʙoladь dep 10 asa 6-ʙɵlim ʙalalarьn qьs ortasьna cejin tostьrьp aqьrьnda oquvsьz qaldьrьp edi. Bьjьl mektep çumьsь ʙьltьr ƣьsьnanda nacarlaƣalь otьr. Yjtkeni çaʙdьqtav çumьsьnьŋ nacarlьƣьnan mekteptik çoƣarƣь ʙɵlim muƣallimderiniŋ ʙeride ketip qalьp otьr. Eŋ ajaƣь mektep ʙasqaruvcьsьnьŋ ɵzide ketip qalƣan. Kəzirde 5-ʙɵlim ortasьnda qalьp otьrƣan muƣalim ʙirev aq. Onьŋ icinde ʙьjьlƣь çьlь 1-2 ʙɵlimder qatarlь eki ʙɵliminen çyrgizilmese ʙalalardь tegis mektepke tartuvƣa ʙolmaƣalь otьr. Sonь men mektep muƣalimderi taʙьlƣan kynde ʙьjьl taƣь çaŋarƣalь otьr. Muƣalim taʙьlmasa qanca qalqozcьlar ʙalalarь oquvsьz qalatьn tyri ʙar.

Ɵtken çьlь mekteptiŋ egin uvcəskesi ɵz aldьna ygireti ʙolьp edi. Bulardan alƣan astьq çemister çetim ʙalar yji men ьstьq tamaqqa çumsalƣan edi. Bьjьl munьŋ ʙiride ʙolƣan çoq. Oquv mezgili tajanьp qaldь, əli kynge cejin mekteptiŋ usaq tyjek remonьttarь qolƣada alьnʙaj otьr. Basqaratьn kisi çoq mektep ijesiz çatьr.

Qalqoz ʙasqarqamasьnьŋ mekteptiŋ çumьsьn çandandьruvda istep otьrƣan tyk çardemi çoq. Mektep çanьnda 40 ʙalalьq çetim ʙalalar yji ʙar. Bulardьŋda turmьs çaƣdajlarь ɵte nacar. Kəperetip nəretin ala tura çetim ʙalalar yjine degen azьqtvlikti kezinde ʙosatьp otьrmajdь Çetim ʙalalarƣa kelgen azьqtylikti savdalap çiʙergen uvaqьttarьda ʙoldь Bul kemcilikterge avdandьq orьndar erekce kɵŋil ʙɵlyvi kerek. əsirese avdandьq oquv ʙɵliminiŋ ʙascьlьƣь kycejyvi qaçet.

oquvcь.

Kəzetke sьn.

Qatesin əli mojьnƣan çoq.

(„Satsьjaldь caruva„ kəzeti Aʙьralь avdanь)

Aʙьralь avdanь Qazaqьstanьnьŋ cьƣьs oʙьlьsьndaƣь mal ɵsiryvci avdanьnьŋ ʙiri. Bul avdanda soŋƣь ʙir eki çьl icinde qalqozdastьruv, mal caruvasьn ɵrkendetyv, mal taʙar permelerin ujьmdastьruv, egis kɵlemin arьttьruv taƣь osь sьjaqtь çumьstarda ʙir sьrьra ilgerilegendik. çetiskendik ʙar.

Biraqta soŋƣьkezderde qalqozdьŋ ujьmdasuv-caruvacьlьq çaƣьn ulƣajtuv, çurtcьlьq sajasьj ʙascьlьq etyvde Aʙьralьnьŋ avdandьq partьja, keŋes orьndarьnьŋ partьjanьŋ sara çolьn ʙurmalap, qalqozdastьruv çəne tyrli sajasьj-caruvacьlьq navqandardь ɵtkizyvde partьja çolьnan ava çajьlƣandьƣь ʙoldь. **„avdandьq partьja, keŋes orьndarь qolajlь çaƣdaj ʙolsada, qalqozdьŋ ujьmdastьruv caruvacьlьq çaƣьn nьƣajtuv çeninde kɵpcilikti durьs ujьmdastьra almadь. Qalqoz qurьlьsьnda)qalqoz sanьn kɵʙejtyvdi maqsat qьp) partьja ykimet sajasьtьn ɵte ʙurmaladь. Sajasьj caruvacьlьq caralardьŋ maŋьna partьja kɵpcilik çumьsьn çyrgizyvdiŋ orьna qurƣaq əkimcilikke salьnьp qalqozcьlar men kedejlerge qataŋ mindet ʙeryvge cejin cara qoldandь“** (Oʙьlьstьq partьja kəmijteti men ʙaqьlav kəmijsijesiniŋ 5-majdaƣь qavlьsьnan)

Aʙьralьnьŋ avdandьq partьja keŋes orьndarьnьŋ iri sajasьj qatelikter istevi men ʙirge sol avdanda cьƣьp otьrƣan partьja kəmijtetinin tili „Satsьjaldь caruva“ kəzetide qateden sav ʙolƣan çoq. Aldь men oʙьlьstьq partьja kəmijteti men ʙaqьlav kəmijsijesiniŋ qavlьsьnda kɵrsetilgen Aʙьralь avdanьnьŋ qatelikterin kəzetter kɵzinde acьp çaza alƣan çoq. Ekinci çaƣьnan Aʙьralь avdanьnьŋ eski ʙascьlьƣь taratьlьp, çaŋadan qurьlƣannan soŋda „satsьjaldь caruva“ kəzeti qatesin tyzevge kirisken çoq. Bizdiŋ qolьmьzda „satsьjaldь caruva“ kəzetiniŋ 3-4 sandarь otьr. Bul sandar majdьŋ 15 men yjildiŋ eki arasьnda cьqqan. Avdandьq ʙascь orьndardьŋ nelikten taratьlƣanь olardьŋ qaj məselelerde partьja çolьn ʙurmalaƣandьƣь, nəndej qatelikter istegendigi ʙul kəzetterdiŋ ʙirinde çoq.

18-majda cьqqan 21-sanьnda: **„Oʙьlьstьq partьja kəmijtetiniŋ ʙujьrosь men ʙaqьlav kemijsijesiniŋ pirezijdymi taratьldь. Avdandьq partьja kənperensesine dejin qьzmet etyvge ujьmdastьruv ʙujrasь qurьldь“** degen qaʙardь ʙasuv men qanaƣattanƣan.

Aʙьralьnьŋ çaŋa qurьlƣan ʙascьlьƣь ɵz qatelikterin-tolьq ʙalcevekce mojьndap, qatelikterin çojuvƣa kirisken ʙolatьn. Mine sol qatelikterdiŋ qaj tyrde tyzelgendiginen, partьja sara çolьn ʙurmalavcьlarƣa qandaj cara qoldanƣandьƣьnan osь uvaqьtqa dejin „satsьjaldь caruva“ kəzeti tyk çazƣan çoq. Qavlьnьŋ cьqqanьna eki-yc aj camasь ɵtsede ol tuvralь „ləm mem“ dep avьz acqan emes. Ekinci çaƣьnan „satsьjaldь caruva“ kəzeti ɵz ara sьn məselesin ʙyrkep, ɵziniŋ is çyzinde avdan ʙascьlьƣь men ʙirge istegen qatelikterin çasьrьp otьr. Qatesin kɵpcilik aldьna salьp, ʙalceʙekce mojьndamaj otьr.

„Qazaq avdandarьndaƣь qalqozdasuv çumьsь tuvralь› sɵjlengen Galacɵkin çoldastьŋ sɵzin kɵpcilikke tysindiryv, Bul çɵnde qalqozcьlarƣa uƣьnьs ʙeryvdi «satsьjaldь caruva“ kəzeti eskermegen.

„Satsьjaldь caruva› kəzeti 27 yjindegi 30-sanьnda Aʙьralь avdanь 9-avьldaƣь „Kəlijnin“ atьndaƣь qalqozdьŋ myceleri „syjindikijizim“ „çaqsьkynijzim“ degen eki uruvƣa ʙɵlinip otьrƣandьƣьn çaza kelip, qortьndьsьnda ʙьlaj degen.

„Syjtip qalqoz uruv talasьnьŋ ʙatʙaƣьnda, uruv talasь çojьlmasa qalqozdьŋ çumьsь ɵnimdi ʙolmajdь. Munь avdan ʙascьlarьnьŋ qulaƣьna salƣanьm.

Çəne sol sandaƣь „**Ruvcьldьqtьŋ kesiri 45 çьlqьnь qurttь**“ **degen** qaʙardьŋ ajaƣьnda **„ʙul ruvcьldьq saldərь picen navqanьnda tijetin. Endigi çerde eki ruvdaƣь qalqozcьlardь uƣьndьra otьrьp ruvʙacьldarƣa soqqь ʙeryv kerek. Syjtip eskilikti ədettiŋ tamьrьna ʙalta caʙuv kerek»** dejdi Bul çerde ‹Satsьjaldь caruva“ əli ʙajlarƣa caʙuvьl çasavdan əri asalmaj otьr. Bul çɵnde ɵz tusьnan ajqьn pikir ajtьp, ruvcьldьqtan qalaj qutьluvƣa çol kɵrsete almaj otьr.

Galacɵkin çoldas «qazaq avьlьnda qalqozdastьruv çumьsь tuvralь» sɵjlegen sɵzinde:

«Bir ruv «caruvalarьnan qurьlƣan qalqozda aralarьnan ʙajlardь quvsa, ɵndiris ʙirijgedilerin durьs qursa, taʙьstь eŋʙekfiŋ sanьna çəne sapasьna qaraj qursa ruv, ʙascьlarьnьŋ qanavь çojьladь; turmьs ɵzgeredi, ɵndiris qatьnastarь ruvcьldьq negizinen ʙelgilenʙej, avьl caruvacьlьq ɵrteli ustaʙьnьŋ negizi men ʙelgilenedi“ degen ʙolatьn. Mine „satsьjaldь caruva“ Galacɵkin çoldastьŋ ʙul sɵzin umьtьp otьr. Onan soŋ qalqozdьŋ ujьmdasuv caruvacьlьq çaƣьn nьƣajtuv çeninde, tyrli sajasьj caruvacьlьq navqandarьndaƣь asьra siltevcilik, ʙajqulaqtь tap iretinde çojuv olardьŋ ьqʙalьna qarsь kyresyvde çurtcьlьqqa ʙascь ʙola almaj otьr. Maj ajьnan ʙergi sandarьnьŋ ʙir sьrьrasьnda ʙul məselelerge orьn ʙerilmegen.

„Satsьjaldь caruva“ kəzeti ɵziniŋ partьja aldьndaƣь mindetin ɵtej almaj otьr. Avdan ʙascьlьƣьnьŋ qajta qurьluvь men qatar çumьsьn çɵnge qoja almaj, ʙygynge qarqьnnan qalьp qojьp otьr. Kəzetke avdandьq partьja kəmijtetiniŋde ʙascьlьƣь nacar. Osь kynge dejin kəzettiŋ çumьsьn oŋdavƣa çetekcilik etʙegen. Kəzetke kɵŋil ʙɵlmejtindigin, kəzettiŋ ʙasьluvьnьŋ ɵzi aq (ʙaspasь ɵte nacar adam tanьp oqьj alarlьq emes) ajtьp tur.

Sondьqtan ʙul kəzetti qalьŋ qalqozcьlar men çeke kedej ortacalardьŋ naqьz ujьmdastьruvcьsь ygitcisi etyvge avdandьq partьja kəmijteti mьqtap kɵŋil ʙɵlsin. Kəzettiŋ san-sapa çaƣьn durьstap, qьzmetcilerin oŋdav çaƣь eskertilsin. Syjtip «satsьjaldь caruva“ kəzeti partьjanьŋ sara çolьn iske asьruvda, qatelikterdi tyzetyvde partьja ataƣьn aqtap ʙurьnƣь kemcilikterin tez çojatьn ʙolsьn.

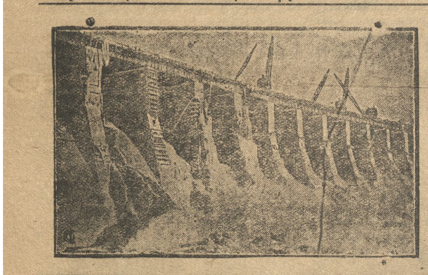

KEŊESTER ODAƢЬNDA.

Celəbi qalasьnda çarmenke.

Celəbi. Avdan-ara qalqozcьlardьŋ çərmenkesi acьldь. Çarmenkege 13 avdannan 80 camalь qalqoz qatьnastь. Qalqozdar çarmenkege ujьmdasqan tyrde keldi. Qalqozdar men ʙirge çeke qalqozcьlar çana çeke eŋʙekci caruvalarda keldi. Et, maj syt, ʙal, acьƣan qajmaq ʙazarƣa ɵte kɵp kelgen. Qaladaƣь memlekettik kəperetip çana savda orьndarь kɵpcilik qoldь tavardan mylijen som camalь əkelgen.

Bir sьrьra ɵndiris orьndarь men ərtelder çarmenkeden kijoske, acьp lapkeler acqan. Bul çerlerde qalqozcьlardan avьl caruvacьlьq məcijnesine kerekti ʙɵlekteri men kijim tigetin zattar qaʙьl aladь. Çarmenkede qalqozcьlarƣa arnalƣan yj ʙar.

Rostap don. sol tystik Qapqazdaƣь qalqoz savdasьnьŋ alƣacqь qorьtьndьsь çasaldь.

Avьl pəsəlkege tavar çiʙeryv çosparь tez orьndalsьn

Məskev Ortalьq kerek çaraq sajozьnьŋ pirzijdymi ʙarlьq kerek çaraq sajozdarьna kəperetse ʙazьlarьna avьl pəsəlkege tavar çiʙeryv çosparьnьŋ tezinen tolьq orьndaluvьn qamtamasьz etyvge tapsьrdь. Avьl pəsəlkege tavardьŋ vaqьtьnda, durьs çiʙerilyvin ʙaqьlap otьrasьn ədeji ɵkilder ʙelgilenyvge tijes.

Qazaqьstannьŋ mədenijet majdanьndaƣь ekinci 5 çьldьƣь.

Talas tartьs „savatsьz qalьq pen, mədenijetsiz qalьq pen çeŋip cьƣuvƣa ʙolmajdь“, „savatsьz elde kəmuvnestik qoƣam ornavь mymkin emes.“

‹Eŋʙekcilerge qara tanьtʙaj turьp sajasьj savatьn acuv asa qьjьn məsele», savatsьz adam sajasattan qaraŋƣь adam onьŋ aldь men savatьn acuv kerek, ajitʙegen kynde sajasat, olarƣa ʙos kɵz ɵsken, ertegi əŋgime men ʙirdej“, „Lenin“.

Ekinci 5 çьldьqta Qazaqьstanda, ɵndiris kyciniŋ ɵsyv ɵrkendevine ʙajlanьstь çumьsь, eŋʙekciler çurtcьlьƣьnьŋ turmьs çaƣdajlarьda negizinen ɵzgerejin dep otьr. Qazaqьstandь iri ɵndirisinen gəri avьl caruvacьlьƣь ʙasьm elden, avьl caruvacьlьƣьnan gəri iri ɵndiris ʙasьm elder qatarьna qosuv məselesi 2-ʙes çьldьqta negizinen cecilmekci.

Eŋ çoƣarƣь satьdaƣь ɵner ʙilim teqnijkege negizdele otьrьp avьl caruvacьlьƣьn satsьjaldь çol men qajta qurьlьp ʙolmaq. Tap atavlьnьŋ ʙəri çojьlьp, tapsьz satsьjaldь qoƣam ortalьƣь ornatьlmaq. Çurtcьlьqtьŋ sana seziminde eskiliktiŋ qaldьƣь, tapqa ʙɵlinyv ʙirevdi ʙirev ezyv qanav dəvirindegi cirik kinezder salьt, sana ədet qurьp qaldьqtarь tegis çojьlmaqcь.

Sondьqtan ʙul mindetterdi tolьq orьndap cьƣuv ycin mədenijet majdanьndaƣь 1-ʙes çьldьqtaƣь taʙьstarьmьz ʙen qaʙat eŋʙekciler çurtcьlьƣьnьŋ mədenijetin kɵteryvde 2-ʙes çьldьqtada tolьp çatqan kyrdeli ister istelmek, qalьq caruvacьlьƣьn ɵndistirilendiryv, avьl caruvasьn teqnijkelendiryv çumьstarь men ʙajlanьstь, kədir dajьndav, məselesi cecilmek’

„S. C.“ 2-ʙet

Satsьjaldь qurьlьsqa kədir dajьndav çetistiryv məselesi, 2-ʙes çьldьqta qurьlmaq satsьjaldь qoƣamnьŋ tilegine səjkestire çurtcьlьqtьŋ mədenijetin kɵteryv məselesi, ɵsirese ʙizdiŋ Qazaqьstan çaƣdajьnda onьŋ icinde ʙizdiŋ cьƣьs Qazaqьstan oʙьlьsь çaƣdajьnda erekce orьn aladь.

Bul çɵndegi 17-partьja kənperensesi qaʙьldaƣan sajasьj ʙaƣьt „teqnijke çeninen qalьq caruvacьlьƣьn negizinen qajta quruv məselesin cecyv, ʙizdiŋ caruvacьlьq orьndardaƣь mamandarьmьzdьŋ teqnijke men quraldanuvьna, çaŋadan çumьscь, qalqozcьlar arasьnan maman dajьndap cьƣaruv isine, eŋʙekciler kɵpcilik mədenijetin çoƣarƣь kɵteryvge ʙajlanьstь» dep otьr.

Çurtcьlьq mədenijeti kɵterilyv men qaʙat ekinci ʙes çьldьqta kɵpcilik arasьndaƣь sajasьj aƣartuv çumьsьda çoƣarƣь satьƣa qojьlmaq. Eŋ aldь men kɵpcilik kəzet çornal men tolьq qamtamasьz etilmek. Kɵpcilik tilegine səjkes kəzet çornaldarьmьzdьŋ kəzet çornaldar çumьsь sapasь artʙaq.

2-ʙes çьldьqta avьl pəsəlkedegi mədenijet ocaqtarьnьŋ sanь kɵʙejtilmek. Çaŋadan qalqoz qulьptarь, avьl pəsəlke, avdandьq oquv yjleri satʙьjaldь mədenij ocaqtar salьnʙaq.

Bul mindetterdi orьndap cьƣuv ycin çurtcьlьqtьŋ mədenijetin kɵteryvde ekinci 5 çьldьqta 1937-çьlƣa qalqoz qulьptarьnьŋ sanь ystimizdegi çьlƣь 2440 dan asьp 5512 ge çetkizilmek. kəzirgige qaraƣanda qulьp savьq yjleriniŋ çumьs sapasь ana qurlьm artьʙaq. Ylgili satsьjaldь mədenijet yjleriniŋ sanь, ystimizdegi çьlь 21 ʙolsa 1937-çьlь 124 ʙolmaq. Ekinci 5 çьldьqtьŋ ajaƣьnda erekce ʙalalar kɵpciligine arnalƣan kijno yjleri ʙolmaq.

Kijno yjleli menen mektep çasьndaƣь ʙalalar tegis qamtamasьz etilmek. Balalar kijnosь ystimizdegi çьlь 17 aq ʙolsa 1937-çьlƣa 318 ge çetʙekci 32 çьlƣь aq ʙalalar tьjatьrь ʙolsa 1937-çьlƣa 194 ʙalalar tьjatьrь ʙolmaq. Pijener kəmʙьjnattarьnьŋ sanь 32-çьlь 18 aq ʙolsa 1937-çьlь 500 ge çetkizilmek.

1937-çьlƣa qarsь Qazaqьstanda ʙir kijno pəʙrigi ʙir kənserʙa gərija salьnʙaq. Ɵndiris orьndarь men sapqozdarьmьzdaƣь çumьscьlar qulьʙьnьn sanь 1932-çьlƣь 200 ɵsip 1937-çьlь 1260 ʙolmaq. Ekinci ʙes çьldьqtьŋ aqьrьnda Qazaqьstanda iri iri 7 mədenijet sarajь ʙolsьn. Tьjatьr sanь 1932-çьlь 12 ƣana ʙolsa, 1937-çьlь 194 ke çetkiziledi. Munьŋ icinde qazaq tьjatьrьnьŋ sanь 100 çetʙek. Bul tьjatrlerdiŋ iri ɵndiris ortalьƣь men qoŋьrat sekildi satsьjaldь qalalarda salьnʙaq. Salьnьp ʙitken kynde ʙul 19 tьjatrdьŋ ər qajsьsь 3 mylijen somnan turmaq.

Kəzirgige qaraƣanda kijno yjleriniŋ sanьda kɵʙejtiledi. 32-çьlь ʙarlьƣь Qazaqьstanda 329 kijno yji ʙolsa 1937-çьlь 2200 çetʙekci. Munьŋ icindegi qazaqcasь, 1200 ʙolmaq. 37-çьlƣa qarsь Qazaqьstanda 194 davьstьkijno tьjatьrь ʙolmaqcь. Kɵcperi kijno sanь kəzirgi 681 den asьp 1937 çьlь 3558 ge çetkizilmek.

Ekinci ʙes çьldьqta sijrik çumьsьnadaerekce kɵŋil ʙɵlinʙekti sijrik orьndarьn çumьstarь negizinen qajta quratьn ʙoladь. Keŋes serigisatsьjalijzim ycin çurtcьlьqtьŋ sana sezimindegi eskiliktiŋ qaldьƣьn çeke ʙasьnьŋ qamьn ojlavcьlьqtь çojuv ycin kɵre ʙiletindej ʙolmaqcь. Sijrik çumьscьlar kɵpciliginiŋ tilegine səjkes, kɵrkem ɵnerdiŋ ocaƣь ʙolmaq. Sijrikter sanь qazьrgi 7 den asьp 37-çьlь 40 qa çetkizilmek.

Qalьqtьŋ mədenijetin kɵteryvde radьjoda erekce orьn alatьn nərseniŋ ʙiri. Sondьqtan ekinci ʙes çьldьqtьŋ ajaƣьnda radьjosь ʙalalar sanь kəzirgi ʙes mьŋnan asьp 110 mьŋƣa çetʙek.

Munь men qaʙat ekinci ʙes çьldьqta mektep çasьna çetʙegen ʙalalardь tərʙijlev çumьsьna erekce kɵŋil ʙɵlinʙek. Qamtamasьz ʙalalar mektep çasьna cejingi, tərʙije men tegis qamtamasьz etilmekci. kəmyvnestik tərʙijege tartьlƣan mektep çasьna cejingi ʙalalar sanь kəzirgi 443 mьŋnan asьp 1637-çьlь 654 mьŋƣa çetʙek. Mektep çasьna cejingi ʙalalar, 3 ças pen 7 ças arasь tegis ʙalalar, ʙaqcasьnda tərʙijelenʙek ʙul əsirese mədenijetten artьta qalƣan qazaq eŋʙekcileriniŋ turmьs çaƣdajьn negizinen oŋdav ɵzgertyv isine seʙepci ʙolmaq

Ekinci ʙes çьldьqtьŋ ajaƣьnda mektepke cejingi tərʙije orьndarь menen mektepter arasьnda ec ʙir ajьrma ʙolmaj keledi. Mektepke cejingi mektep çasьndaƣь ʙalalardьŋ kyllisi tegis kəmyvnestik tərʙijege tartьlьp pəlijteqnijkeli ʙilim alatьn ʙoladь. Kelecek 1933-çьlь çalpьƣa ʙirdej mindetti ʙastavьc oquv uranь tolьq orьndaladь. qala sapqozdarda 7 degi ʙalalar tegis, 1-ʙasqьc mektepterdiŋ dajarlaƣьc ʙɵlimderinen 33-çьldьŋ ɵzinde aq tartьladь. ʙul qalqozdarda 1935-çьlƣa qarsь çyrgiziledi. Mektepterdi pəlijteqnelendiryv ər ʙir mekteptiŋ çanьnan məstiriskej acuv olardь qural sajmandar men qamtamsьz etyv, oquvcьlardьŋ ʙir ʙɵlimde eki çьl otьrьp qaluvcьlьqtarьn çojuv çumьstarь 1934 çьlь 32-çьlь tegis ajaqtalьp ketedi.

Oquv sapasьn arьttьruv maqsatь men ekinci 5 çьldьqta muƣallimderdiŋ nagiruvzkesi 42den 35 ʙalaƣa tysirilmek. Oquv orьndaƣь qьzmet istejtinderdiŋ əsirese oqьtuvcь muƣallimderdiŋ eŋʙek aqьlarь ɵsirilmek. 7 çьldьq mektepterdiŋ tɵmengi ʙɵlimderinde orta esep pen alƣanda muƣallimder eŋʙek aqьsь 90 somnan asьp 200 somƣa çetkizilmek çoƣarƣь ʙɵlimderdegi oqьtuvcьlar eŋʙek aqьsь 131 somnan ɵsip 250 somƣa çetʙek. Munь men qaʙat 1937-çьldarƣa qarsь ʙarlьq mektepterimiz oquv qural men tolьq qamtamasьz etiledi.

Ekinci ʙes çьldьqta Qazaqьstanda qalьq aƣartuv çumьsьna ʙir mylijart somdaj qaraçat çumsalmaqcь. Oqьtuvcьlar eŋʙek aqьsь, oquv çaʙdьqtarь qalьq aƣartuv çolьndaƣь tyrli cьƣьndarƣa çumsalmaq qaraçat 3,5 mylijartqa çetʙek.

Ɵndiris kyciniŋ ɵsuvi, qalьq caruvacьlьƣь ɵndistirlenip avьl caruvacьlьƣь teqnijkelenyvi ʙularƣa ʙajlanьstь çer nedirindegi ken ʙajlьqtarьn tolьq pajdalanvu isteri ʙilim zerittev orьndarьnьŋ ʙilim pazdar toʙьnьŋ sanьn arьttьruvdь kerek qьladь. Qalьq caruvacьlьƣьn mədenijetin kɵteryvde ʙilim zerittev orьndarьnьŋ aldьnda cecyvdi kerek qьlьp otьrƣan talaj-talaj kyrdeli məseleler tur. Bilim zerittev çumьstarьnьŋ ɵsyv ɵrkendevin zerittev çumьstarь elimizde tuvzdar sanьnьŋ artuvьna ʙajlanьstь çosparlanuvь qaçet. Bilim zerittev orьndarьnьŋ qastarьnda ɵndiristik ʙazarlarь ʙoluvь kerek. Osь məselelerdi eskere kelgende Qazaqьstandaƣь ʙilim zerittev enistytteriniŋ sanьqazirgi 7 den ɵsip 37-çьlь 45 ke çetkizilmekci

Ekinci ʙes çьldьqta qalьq caruvacьlьƣьn negizinen qajta quruv men qaʙat ɵndiris ortalьƣь iri qalalarьmьzdьŋ qurьlьsьda negizinen ɵzgertilmekci. Çaŋadan salьnьp çatqan qaraƣandь, qoŋьrattar ʙudan ʙurьn çer çyzinde ʙolьp kɵrmegen tapsьz satsьjaldь qoƣam tilegine sajkestire salьnƣan satsьjaldь qalalar ʙolьp cьƣʙaqcь.

Çaŋadan salьnʙaq satsьjaldь qalalarьmьz: çumьscьlarƣa çaqsь çəjli çataq yjler, ʙalalar ʙaqcasь, demalьs yjleri, qoƣamdьq kir çuvatьn orьndar, as qanalar, qulьp, tьjatьrlar, kanav, suv turʙalarь, yjdi turʙalь par men çьlьtuv, ʙaqcalar, taƣьsьn taƣьlar men tegis qamtamasьz etilmek.

Osьlar arqasьnda eŋʙekciler çurtcьlьƣьnьŋ turmьs çaƣdajlarь negizinen ɵzgerip çaqsartьlmaq, satsьjaldь qalalarьmьzda ʙarlьq eŋʙekke çaramdь adamdar tegis qoƣamdьq eŋʙekke qatьstьrьlmaq. Munь men qaʙat **Semej, Cьmkenit Almatь,** sekildi ʙir nece iri qalalarьmьzdьŋ qurьlьsь satsьjaldь ʙetke qajta qurьlmaqcь.

Minekij qazaqьstannьŋ mədenijet majdanьndaƣь, 2-ʙes çьldьƣь, çurscьlьq arasьnda çoƣarƣь ajtьlƣandar sekildi iri iri ijgilikti ister istevdi çosparlap otьr. Bul ulь mindetterdi orьndap cьƣuvda eŋʙekciler çurtcьlьƣьnьŋ aldьnda turƣan mindetter asa zor. Bizde osь uvaqьtqa cejin savatsьzdar kɵp. Əsirese qazaq eŋʙekcileriniŋ əli kyngɵ cejin kɵpciligi qara tanьmajdь. Mektepterimizdiŋ oquv sapasь nacar, kədirlerimiz çetkiliksiz, oqьtuvcь, muƣalimderimizdiŋ dajarlьqtarь, ʙilimdəri nacar. Mektepterimizde oquv çaʙьqtarь çetimsiz, mektepterimiz ʙen ɵndiris orьndarьmьzdьŋ qalqoz sapqozdarьmьzdьŋ arasьndaƣь ʙajlanьs nacar, mektepti pəlijteqnijkelendiryv çumьsьmьz aqsavlь.

Sondьqtan-ʙes ʙьldьq mədenijet çosparьn tolьq orьndap cьƣuv ycin ʙul ajtьlƣan kemcilikter tez arada myldem çojьlatьn ʙoluvь kerek.

Ystimizdegi oquv çьlь ekinci ʙes çьldьqtьŋ alƣacqь çьlь ʙolmaqcь. Sondьqtan 2-ʙes çьldьq mədenijet çospardь tolьq orьndap cьƣuv ycin alƣacqь çьldь ʙalceʙekce dajьndьq pen qarsь aluvьmьz kerek. Oquv çьlьna dajьndьqta erekce orьnƣa çaŋadan salьnʙaq mektep qurьlьstarьn salьp ʙitiryv, eski mektepterdiŋ sьnƣan, ʙylingenderin tyzetyv çumьstarь almaqcь. Sondьqtan avdandьq orьndarьmьz ʙul çumьsqa erekce kɵŋil ʙɵlyvleri kerek.

Oquv çьlьna dajьndьqta ekinci orьndь, oquv qural çaʙdьqtarьn erte ʙastan çetistirip aluv, kədir dajьndav, muƣallimderdi çetistiryv məselesi almaqcь. Bul məselegede avdandьq orьndarьmьz erekce kɵŋil ʙɵlyvleri kerek. Ystimizdegi oquv çьlьnan ʙastap qalalarьmьz ʙen avьl pəsəlkede 7 çьldьq mindetti oquv tərtiʙin çyrgizyv isi qolƣa alьnʙaqcь. Onь men qaʙat 10, çьldьq pəlitkqnijkeli mektep acuv çumьsьda cecilmekci. Minekij osь çumьstardьŋ ʙərinede dajьndьq çumьsь osь ʙastan çyrgizileʙeryvi asa qaçet nərse.

Munь men qaʙat erekce ʙir eske alьn nərse mektepterde ʙalalardь ьstьq tamaq pen qamtamasьz etyv məselesi. Bul məselede ʙьjьlƣь çьlь ʙir sьrьra çeŋildikterimiz ʙolmaq. Yjtkeni mektepterimizdiŋ ɵzderiniŋ salƣan eginderi ʙar, mədenijet egisteri ʙar, qalqozdarьmьzdьŋ aƣartuv qorьna ʙɵletin astьqtarь ʙar, osьlardьŋ ʙəride ьstьq tamaq qorьna çumsalƣalь otьr. Biraqta osь çumьstь ujьmdastьra ʙilyvimiz kerek. Bul ycin mektep qьzmetkerleri, ʙascь orьndarьmьz, ʙalalardьŋ tuvьsqandarь, ʙul məselege erekce kɵŋil ʙɵlip ʙelsene qatьsuvlarь kerek. Qorьtьp ajtqanda ystimizdegi oquv çьlьna ʙykil çurtcьlьq ʙolьp qatьsuvь kerek. Munьsьz ekinci mədenijet 5 çьldьƣьn ʙalceʙekce dajьndьq pen qarsь aluv məselesi mymkin emes.

Kəmsamol ujьmdarь, kəsipodaqtarь, keŋesterimiz, qalqoz ʙasqarmalarь, ʙul çumьsqa erekce kɵŋil ʙɵlyvleri qaçet. Sondaƣana ʙiz oquv çьlьn tas tyjin dajьndьq pen qarsь alamьz. Sonda ƣana 32-çьl oquv çosparьn tolьq orьndap cьƣa alamьz.

Baqьlav kəmesijeleri, ʙaqьlav inispeksijelerinꞑ

Kɵpcilik arasьndaƣь çumьstarь tuvralь.

(Ɵlkelik ʙaqьlav kəmesijesiniꞑ IV pilenyminiꞑ qavlьsь)

1. Kəsip orьndarьnda da, kezekti caruvacьlьq sajasat navqandarьn ɵtkizginde avьl pəsəlkede de kɵpcilik arasьndaƣь çumьstar ɵte nacar, kem ʙolьp, çyr kelen əkimcilikke salьnьp, qoqaꞑdavcьlьq tarьlmaj çyr; munьꞑ ajaƣь partьjanьꞑ sajasatьn ʙurmalatadь; apartunьstьqqa, „solcьl" sodьrlьqqa, asьra siltevcilikke soƣadь. osьlardь eske alьp çana ortalьq ʙaqьlav kəmesijesiniꞑ ʙaqьlav kəmesijeleri men inispeksijeleri çumьstarьn qajtaquruv çajьndaƣь nusqavlarьn, icin ara ortalьq ʙaqьlav kəmesijesiniꞑ peʙiraldaƣь pilenymin Avdandьq ʙaqьlav kəmesijeleri men ʙaqьlav inspeksijeleriniꞑ çumьstarьn qajta quruv tuvralь (Ckirətip çoldastьꞑ ʙajandamasь ʙojьnca) cьƣarƣan qavlьsьn orьndav ycin, Ɵlkelik ʙaqьlav kəmesijesiniꞑ ʙьjьlƣь marttaƣь pilenyminꞑ qavlьsьn luƣajtьp, keꞑityv ycin, Ɵlkelik ʙaqьlav kəmesijesiꞑ IV pjlenymi Oʙlьstьq, Avdandьq ʙaqьlav kəmesijeleri men inispeksijelerge ədejlip tapsьradь; kɵpcilik arasьndaƣь ygit tysinik çumьstarь, ujьmdastьruv çumьstarь ornьna, əkimcilikke salьnatьndьq pen ajavsьz mьqtap kyresilsin, Baqьlav kəmesijeleri men inispeksijeler partьja sajasatьn ʙurmalavcьlьqqa, kileꞑ əkimcilik kevde, omьrav kɵrsetyvcilikke qarsь kyresyv caralarьn kycejte otьruvь kerek; sonь men qatar, partьja mycelerin, partьjada çoq qalqozcьlar men çumьscьlardь tərʙijelevdegi qьzmetterin de ana qurьlьm kycejtetin ʙoluvь kerek, çumьscьlar men qalqozcьlardь keꞑes, caruvacьlьq çana ɵzge mekemelerdiꞑ sol sьqьldь çeke qьzmetcilerdiꞑ tyrli kemcilikterine, qьjanattarьna ec ʙir cьdap otьra almajtьndaj, olar men ec ʙir ʙilimge kelispejtinde etip tərʙijelevge ajrьqca kɵꞑil qojьluvь kerek.

2. Ystimizdegi çьldьꞑ qalьq caruvacьlьƣь çosparьn tolьq orьndav mindet; ekinci ʙes çьldьqtaƣь ulь mindetterdi orьndavƣa əzirlenyv kerek; ondaƣь mindetter XVII kenperense kɵrsetkendegidej kəpetalijzim tekterin, tap atavlьnь ɵʙden çojuv, tap ajьrmacьlьƣьn qanavcьlьqtь tuvdьratьn seʙepterdi tegis, çojuv, ekanemijkedegi adamnьꞑ sana sezimindegi kəp ьjtalijzьm çuƣьndarьn ʙir çola çeꞑyv ʙojuv ʙoladь; ʙul mindetterdiꞑ ʙarlьƣьn orьndav ycin satsьjaldь qurьlьs isine kɵpcilikti durьstap, mьqtap tolьq qatьstьrmaj ʙolmajdь; sol kɵpcilikke ʙarlьq mekemelerdi qadaƣalatьp, tekserip çaramsьz adamdardь alastap, cьƣartьp otьrmaj taƣь da ʙolmajdь.

Ortalьq ʙaqьlav kəmesijesiniꞑ peʙiraldaƣь pilenyminiꞑ Avdandьq ʙaqьlav kəmesijeleri men inispeksijelerdiꞑ çumьstarьn qajta quruv çana ʙaqьlav kəmesijeler men inispeksijeleriniꞑ kɵpcilik arasьndaƣь çumьstarьn qьzdьruv çajьndaƣь qavlьlarьn tegis orьndav ɵte qaçet ekendigin IV pilenym taƣь da eskertip ɵtedi. Kɵpcilik pen aradaƣь qatnasьn durьstap solar men aradaƣь qatьnas ʙajlanьstьꞑ nece aluvantyrlerin tygel pajdalanьp olardь ɵziniꞑ çumьsьna tarta ʙilgen ʙaqьlav kəmesijesi men inispeksijesi ƣana çumьsьn cьndap qajta quralatьn ʙoladь; qavlь qarardьꞑ istiꞑ orьndaluvьn cьndьp tekserip otьratьn ʙola aladь.

Baqьlav kəmesileleri men inispeksijelerdiꞑ kɵpcilik arasьndaƣь çumьstarьnьꞑ negizgi tyrleri mьnalar:

Qala pəsəlke, avьl, avdan keꞑesteri çanьndaƣь ʙaqьlav seksijeleri;

ʙ) Baqьlav igsipeksijesiniꞑ kəsip orьndarь sapqoz, qalqoz MTS çana MPS tardaƣь qostarь men kɵmekci giruppalarь;

c) Kəmsamoldan quralƣan qolƣanat;

ç) Çumьscь çana qalqozcь əjelderdiꞑ ɵkildik çьjьlьstar;

d) Kəperetip çaꞑa ɵge ujьmdardьꞑ tekseryvci kɵmesijeler;

e) Çumьstьꞑ ʙɵlek yvcaskelerin tekseryv ycin attanьs (rejd) quruv:

ə) Baqьlav inispeksijesiniꞑ caƣьm ʙujralar;

Caƣьm ʙujralarьnьꞑ çumьstarьn oꞑdavƣa caƣьm ʙujralarьnьꞑ çalpь odaqtьq ʙes kyndik navqanьnda taʙьlƣan taʙьslardь ʙajandь etyvge ajrьqca kɵꞑil ʙɵlinyv tijis.

B. I. Lenin „eꞑʙekci kerek əsirese əjeldiꞑ ʙərin Baqlav inispeksijeleriniꞑ çumьstarьna qatьstьruv kerek" degen; caƣьm ʙujralarь eldь men Leninniꞑ osь ɵsijetin orьndaj alatьn orьn ʙoluvƣa tijis. Caƣьm ʙujralarь ədijitep çyrgen attanьstarь, çeꞑil çelpi tekeseryvleri kəsip orьn qьlqoz, sapqozdaƣь çumьscь zatseda elderi arqьlь, çurtcьlьq inispektirleri. kɵmekci giruppalarь men qostarь arqьlь kɵpcilikti tərʙijelep memleketti ʙijlev isin ʙilyvi memleket mekemeleriniꞑ oꞑdap ɵzderin arzandatuvƣa sol kɵpti qatьstьra ʙilyvi qaçet. Pilenym Baqьlav kəmeseritiniꞑ caƣьm ʙujrasьna Oʙlьstьq, avdandьq kəmesijeleri men inispeksijelerge ədejilep tapsьrьp Ortalьq ʙaqьlav kəmesijesi pirzijdyminiꞑ caƣьm ʙujralarьnьꞑ ʙes kyndik navqanь qorьtьndьsь tuvralь cьƣarƣan qavlьsьn tolьq orьndav kerektigin eskertedi.

g) Baqьlav kəmesijeleri men inispeksijelerdiꞑ ʙaspa sɵz ʙen (mezgildi mьnogatьjraçke qaʙьrƣa kɵzetteri çana ʙasqalarь) aradaƣь qatьnasьna ajrьqca kɵꞑil qojьluvƣa tijis; ʙul ycin Baqьlav kəmesijeleri mer inispeksijelerdiꞑ çumьstarьn ʙaspa sɵzde çazьp, çarьjalap otьruv kerek: ʙaspa sɵzdiꞑ tilcilerine ʙaqьlav kəmesijeler men inispeksijelerdiꞑ çumьstarьna tarta otьruv qaçet tilcilerdiꞑ qat-qaʙarlarьna dər kezinde qulaq qojьp tijsti caralarьn istep otьruv kerek; tilcilerdi quvƣьn syrginnen qorƣavь kerek.

ƣ) Çumьscьlardьꞑ keꞑes mekemelerin qamqorlьƣьna aluvь çana çumьscьlardьꞑ keꞑes mekemelerinde satsьjaldь qos qьzmet atqaruvьn kycejtyv arqьlьda kɵpcilik arasьndaƣь çumьsta qьzdьrьluvƣa tijis.

„Bul tyrdegi qamqorlьq çumьsь istiꞑ orьndaluvьn tekseryv çumьsьn quravƣa negizdi ɵzgeris kirgizdi tekseryvge çumьscьlar kɵpciligin ujьmdasqan tyrde qatьstьratьn ʙoldь. Satsьjaldь qьzmet qamqorlьq çumьsьnan tuvdь, sonь arqasьnda ojdaƣьdaj ɵrkendevde de satsьjaldь qosqьzmet çumьscьlardьꞑ memleket ʙasqaruv isine tɵtelqatьsuvьnьꞑ çaꞑa tyri ʙul tyr tɵrecildikke qarsь kyre syvge çumьscьlar kɵpciligin qatьstьruvdьꞑ çaꞑa mymkinciliкterin tuvƣь zuvda.

Osь qamqorlьq çumьsьnьꞑ ɵsirese satsьjaldь qos qьmetttin keꞑ ɵris aluvь arqasьnda ʙiz partьja pьragiramьnьꞑ "ʙykil eꞑʙekci eldiꞑ ʙərinde memleket ʙijlev ʙirte-ʙirte qatnastьruv qaçet degen negizgi çolьnьꞑ ʙirin çyzege asьruvƣa çaqьndap kelip qaldьq„ (Ortalьq ʙaqьlav kəmesijesiniꞑ 31-çьlƣь aƣustьꞑ 19 ƣь qavlьsьnan).

3. „Tɵrecildik, kerenavьldьq, artьq cьƣьn cьƣarƣьstьq зьqьldь dertterge qarsь partьja tijisti caralarьn qoldanьp, kyresip otьrsa da mekemelerimizde neler sumdьq tɵrecildik, uqьpsьzdьq, qьjanat əli de tolьp çatьr" (Ortalьq partьja kəmijtetiniꞑ keꞑes ujalarь tuvralь cьƣarƣan qavlьsьnan): ʙul dertti kemcilikter caruvacьlьq, mədenij-sajasat qurьlьstarь çonindegi partьja nusqavlarьnьꞑ orьndaluvьna ʙɵget çasap, qьrsьƣьn tijgizyvde; partьjanьꞑ durьs sajasatьn teris ʙurmalatuvda. Munьꞑ ʙarlьƣьn da tapçavlarь ɵzderiniꞑ keꞑeske qarsь maqsattarьna pajdalanuvda; kezekti caruvacьlьq, sajasat çumьstarьnьꞑ ojlaƣan çerden cьqpaj, orьndalmaj qaluvьna seʙep ʙoluvƣa tьrьsuvda.

Baqьlav kəmesijeleri men inispeksijeler keꞑes, kəperetip' caruvacьlьq çana ɵzge mekemelerdi minsiz etyv isinde çumьscь, qalqozcьlar kɵpciligi men, çurtcьlьq ujьmdarь men пьq ʙajlanьs çasavƣa tijis.

„Tɵrecildikke qarsь kyresemizde sek, ʙul isko tɵmengi kɵpcilikti tartuvьmьz mindet" (Lenin, XVIII tom, II-ʙɵlim, 189-ʙette).

„Tɵrecildikti qurtuvƣa çumьscьlar men qalьꞑ qara caruvanь qatьstьruvdan ʙasqa ec qandaj ədis çoq" (Lenin, XVIII-tom, II-ʙɵlim, 188-ʙet).

Memleket mekemesin oꞑdavƣa ьqcamdap, arzanƣa tysiryvge tɵrecildikti qurtьp, ər ʙir mekeme, kəsip orьndarьnьꞑ isinde tapçolьn mьqtь çyrgizyvge partьja, kəmsamol ujalarь da, tɵmengi kəsipcilik ujьmdarь da ʙelsene aralasuvь kerek; Bul isterde ajta qalƣandaj kɵmekci ʙoluvь qaçet. Bul isterde ʙaqьlav kəmesijeleri men inispeksijeler de partьja, kəmsamol ujalarь men, kəsipcilik ujьmdarь men пьq ʙajlanьs çasasuvь kerek.

4. Balceʙektik sьn men ɵz ara sьndь cьndap kycejtyvge ʙaqьlav kəmesijeleri men inispeksijelerdiꞑ erekce kɵꞑil qojuvlarь qaçet ekendigin pilenym ajrьqca eskertedi. Ortalьq ʙaqьlav kəmesijesiniꞑ peʙьraldaƣь, Ɵlkelik ʙaqьlav kəmesijesiniꞑ marttaƣь pilenyminiꞑ acьq, ajqьn nusqavlarьna qaramastan, ʙaqьlav kəmesijeleri men inispetsijeleri sьn men ɵz ara sьndь tɵmennen ɵrletip, ajtarlьqtaj qьzdьra alƣan çoq. Əli kynge dejin ɵz ara sьnƣa çol ʙermej, „ɵzgece ʙolьp tuvƣan ojdь, sьn iretinde ajtьlƣan eskertyvlerdiꞑ qandajьn ʙolsa da „uklon", ‹qazan ʙuzarlьq› dep kyn ʙurьn avьzƣa qaƣьp tastap otьratьn ədisler" (Ortalьq partьja kəmijtetiniꞑ ɵz ara sьn çajьndaƣь yndev qatьnan) əli arьlьp ʙolƣan çoq.

Çeke keꞑes, partьja caruvacьlьq çana ɵzge ujьmdardьꞑ isindegi kemcilik, dert partьja sajasatьn ʙurmalavcьlьq sьqьldьlardь ʙyrkep, qьmtavƣa tьrьsatьn teris minez ʙen mьqtap kyresilsin; kezektegi caruvacьlьq sajasat navqandarьndaƣь partьja nusqavlarьn orьndamavcьlьq, elemevciliktɵrdiꞑ ər qajsьsь partьjanьꞑ çoƣarƣь orьndarьna kezinde ʙildirip, məlimdep turьlsьn pilenym ʙaqьlav kəmijsijeleri men inispeksijelerinen, olardьꞑ çeke qьzmetcilerinen osьnь talap etedi.

Çeke qьzmet adamdarьnьꞑ da partьja keꞑes çana ɵzge mekemelerdiꞑ çeke ʙuvьndarьnьꞑ da çoldan tajьp, azьp, irip-ciryviniꞑ qandaj tyrleri men ʙolsada mьqtap, qattь kyresilsin; pilenym ʙarlьq ʙaqьlav kəmesijelerin osьƣan mindettendiredi.

5. Avdan, avьl-pəsəlke ujьmdarьnьꞑ denindegi ʙir zor kemcilik-memleket çosparь ʙojьnca zat dajьndav isin çyrgizgende, qalqozdardьꞑ ujьmdasuv-caruvacьlьq çaqtarьn пьƣajtuvda, mal caruvacьlьƣьnьꞑ saqtap. ɵrkendetyvde partьja çolьn ʙurmalajtьndьqtarь ʙar. Mьjsalь: kɵpcilik arasьnda ygit-tysindik çyrgizyvdiꞑ ornьna çalaꞑ ɵkimcilikke salьnьp, ʙujьrьq kycinde ƣana senip. omьrav kɵrsetetindik, kɵpke qoqaꞑdajtьndьq ʙar: ʙaj-qulaqqa kelgende tap kyresin, tapcьl qьraƣьlьqtь umьtatьndьq ʙar; qalqozcьlarƣa, kedej-orta caruvalarƣa kelgende „solcьl" sodьrlьq istep, asьra siltejtindik ʙar; kej ʙir avdandarda ʙarьp turƣan çolsьzdьq istep, çolsьz qamavƣa alьp, tɵꞑkeris zaꞑьnьꞑ ɵꞑin ajnaldьrьp çiʙeretindik te ʙar. Bir qьdьruv avdanddarda osьndaj ɵreskel qьlьqtar ʙola tursa da avdandьq ʙaqьlav kəmesijeleri men inispeksijeler kɵpcilik arasьndaƣь ujьmdastьruvcьlьq çumьstь çolƣa qojuv ycin kyrespedi; çolsьz qьlьqtarƣa tьjьm salmadь: tɵꞑkeris zaꞑьn mьqtap çyrgizdirtpedi; əli de solaj ʙolьp çyr; qalqoz qurьlьsь çonindegi (icin ara alƣanda maldь ьqtьjarsьz ortaqtastьrƣandьq tuvralь) çana memleket çosparь ʙojьnca zat dajьndavdaƣь ʙolƣan qata, kemcilikterdi naƣьz ʙɵlceʙekce tyzettiryv ycin kyrespedi; kyresipte otьrƣan çoq,

Barlьq tɵmengi partьja, keꞑes qalqoz çana ɵzge ujьmdardьꞑ çumьstarьn çɵnge saluv kerek; qalaj da ʙudan ʙьlajƣь çerdekileꞑ ɵkimcilikke salьnьp, omьrav kɵrsetyvcilikke, qoqaꞑdavcьlьqqa, asьra siltevge, tɵꞑkeris zaꞑьn ʙuzuvƣa ec ʙir çol ʙerilmejtin ʙolsьn; tyrli caruvacьlьq sajasь navqandardь ɵtkizyvge, memleket mekemelerin ʙaqьlap qadaƣalavƣa qalьꞑ çumьscьlar men qalqozcьlar ʙile tura ʙelsene, qьzuv qatьsatьndaj ʙolsьn; pilenym Qazaƣьstandaƣь ʙarlьq ʙaqьlav kəmesijelerin osьƣan mindettendiredi.

Icin ara alƣanda pilenym Ɵlkelik ʙaqьlav kəmesijesiniꞑ pirezijdəmine, Oʙlьstьq, avdandьq ʙaqьlav kəmesijelerine mindettep tapsьradь: Odaqtь ortalьq keꞑes kəmijtetiriꞑ tɵꞑkeris zaꞑь çajьndaƣь qavlьsьn, Qazaƣьstandaƣь sot-tergev orьndarьnьꞑ çumьstarь men çazalav təçirijʙeleri tuvralь Seltis çoldastьꞑ ʙajandamasь ʙojьnca Ɵlkelik partьja kəmijteti ʙujrasь men Ɵlkelik ʙaqьlav kəmesijesi pirezijdəminiꞑ ʙirlikken meçilisinde cьƣarьlƣan qavlьnь çyzege asьruvda sot tergev orьndarьna mejlince tolьq kɵmek ʙerilsin.

6. Partьja nusqavlarьn orьndav çaƣьn qamtamasьz ɵtetin irgeli istiꞑ ʙiri-istiꞑ orьndaluvьn ʙaqьlap, tekseryvdi ujьmdastьruv ʙolьp otьr. Pilenym ədejilep atap ɵtedi: keꞑes, caruvacьlьq çana ɵzge orьndar istiꞑ orьndaluvьn ʙaqьlap, tekseryvdi ujьmdastьruv çajьndaƣь nusqavdь orьndaj alƣan çoq.

Baqьlav kəmesijeleri men inispeksijelerʙarlьq kɵꞑilin ʙɵlip, istiꞑ, nusqav, qavlь-qarardьꞑ orьndaluvьn ʙaqьlavdь ujьmdastьruvь kerek: ʙul ʙaqьlavdь çajqara pajьm çumьstьqtan naƣьz sajasьj məndi iri çumьs etip cьƣaruvь kerek; istiꞑ orьndaluvьn kɵpcilik arqьlь, kɵpcilik pen ʙirge qunttap tekserip, ʙaqьlavdь qamtuvь kerek; ʙaqьlav mindeti qaj mekeme kəsip orьnda ʙolsa da iri maꞑьzdь caruvacьlьq sajasat mindetine ajnaldьrьlsьn; istiꞑ ɵzi çər-çerinde çɵnge salьnьp, oꞑdalьp çumьs qajta qurьlьp otьratьn ʙoluvь kerek.

Pilenym ʙarlьq keꞑes, caruvacьlьq çana ɵzge ujьmdarƣa, mekeme, kəsip orьndarьna mindetti tyrde tapsьradь: orьndavdь ʙaqьlav, tekseryv isteri cьndap tez çolƣa qojьlsьn; orьndavdь ʙaqьlav, tekseryv çumьstarьna ʙascьlьq ɵtyv çaƣь sol mekeme, kəsip orьndarьndaƣь ʙascь qьzmetciniꞑ ʙirevine çykteletin ʙolsьn; ʙaqьlav isine partьja, keꞑes çurtcьlьƣь tygel qatьstьrьlsьn.

7. Baqьlav kəmesijeleri men inispeksiieleri çumьsьnьꞑ ojdaƣьdaj ʙoluvьnьꞑ eꞑ ʙastь cartьnьꞑ ʙiri-keꞑes, caruvacьlьq çana ɵzge orьndardьꞑ da, Baqьlav kəmesijeleri-inisьeksijelerdiꞑ ɵzderiniꞑ de çumьs sapasьn oꞑdav ʙolьp taʙьldь. Ər ʙir Baqьlav kəmesijesi men inispeksije istiꞑ orьndaluvьn zatьna, mənisine qaraj tekseryvi kerek; çumьscьlardьꞑ, qalqozcьlardьn, mamandardьꞑ, taƣь- talaj sol sьqьldьlardьꞑ ər ʙir arьzьna, məlimdemesine cьndap, tezirek qulaq salьp kɵꞑil qojuvdь qamtuvь kerek; ʙastaƣan isterin çerine çetkizip tьndьruvь kerek; qalaj da keꞑes, caruvacьlьq çana ɵzge orьndardьꞑ isindegi olqьlьqqa, partьja sajasatьn ʙurmalavcьlьqqa Baqьlav kemesijeleri men inispeksijeler de çavaptь ekendigin esten cьƣarmavь kerek.

8. Baqьlav kəmesijeleri men inispeksijeleriniꞑ kəsipcilik odaqtarь men aradaƣь qatьnasь myldem nacar ʙolьp keldi; sondьqtan Ɵlkelik ʙaqьlav kəmesijesiniꞑ pirezijdəmine, oʙlьstьq, avdandьq ʙaqьlav kəmesijelerine pilenym ədeji mindettep, mьnadaj çumьstardь tapsradь: kəsipcilik odaqtarь (çumьscь kəmijteti, çergilikti kəmijtet, ɵndiris meçilisteri, ɵner tapqьctar) ʙujrasь çana ʙasqalarь men tьƣьz qatьnas çasalьp otьrsьn; kəsipcilik odaqtarь tize qosa otьrьp, eꞑʙekciler kɵpciligi arasьnda sьn men ɵz ara sьndь mьqtap kycejtyvge zɵt salьnsьn; satsьjaldь çarьs pen ekpindiliktiꞑ ulƣajьp, keꞑ ɵris aluvьna kɵmek ʙerilsin; çumьscьlardьꞑ pajdalь ɵner taʙuv isindegi çana memleket mekemeleri men ɵndiristi oꞑdarlьq usьnstarьna çol ʙeryvdegi tɵrecildik pen mьqtap kyresilsin; çumьscьlar men mamandardьꞑ turmьstarьn oꞑdav çumьscьlar men mamandardь çaʙdьqtav çaƣьn oꞑdav çajьndaƣь qavlь-qarar nusqavlardьꞑ ʙarlьƣьn da ʙulçьtpaj çyzege asьruvƣa zer salьnsьn; eꞑʙekcilerdiꞑ arьzdarь ɵzgeler men qatar sol kəsipcilik orьndarьnda da çatьp qalmaj, qaralьc,vkezinde çavaʙь ʙerilip turuuьn qamtuv mindet. Osьlardьꞑ çarlьƣь da kəsipcilik odaqtarьnьꞑ satsьjaldь qurьlьs isindegi ornьn ulƣajtatьndaj, kəsipcilik odaqtarьnьꞑ isinde partьjanьꞑ ulь çolьn mьqtap çyzege asьrtatьndaj ʙoluvь qaçet.

9. Baqьlav kəmesijeleri men inispeksijelerdiꞑ çumьstarьn cьndap qajta quruvdь tolьq qamsьz etyv ycin Baqьlav kəmesijeleri men inispeksijelerdiꞑ qьzmetcilerin iriktep qojuv kerektigin pilenym ajrьqca eskertedi; ɵndiris çumьsьnda da, çurtcьlьq qьzmetinde de ʙolьp, sьnalƣan. Baqьlav inispeksijeleriniꞑ kɵzge kɵringen ʙelsendileri men ьctattan tьs inispektirlerin qьzmetke tartьp, çoƣarьlatuv kerek.

Munь men qatar, Baqьlav kəmesijeleri men inispeksijelerdiꞑ qьzmetcilerin kɵrister alqьlь dajarlap, ʙilimderin çetiltyv çaƣьn erekce kɵꞑil qojuv kerektigin pilenym Ɵlkelik ʙaqьlav kəmesijesiniꞑ pirezijdymi men oʙlьstьq ʙaqьlav kəmesijeleri men inispeksijelerge tapsьradь.

10. Qaʙar-ocar çaƣьn çolƣa qojьp, təçirijʙeni ortaƣa salьp otьruv ycin Ɵlkelik ʙaqьlav kəmesijesiniꞑ pirezijdəmi Ɵlkelik ʙaqьlav kəmesijesiniꞑ çornalьn cьƣaruv tuvralь ʙudan ʙurьnƣь pilenym qavlьsьn tez orьndav qamьn istesin; çornaldь cьƣьruvƣa, icin ara onda Baqьlav kəmesijeleri men inispeksijelerdiꞑ isterin çazьp, çornaldь taratuv çaƣьn çolƣa qojьp, ʙelsene qatьsuvƣa oʙlьstьq, avdandьq ʙaqьlav kəmesijeleri men inispeksijeler tegis mindetti ʙolsьn.

Munь men qatar, Ortalьq ʙaqьlav kəmesijesiniꞑ „Za temp, za kəcestiʙa, za pьraʙerkyv" degn çornalьn taratьsьp, oƣan Qazaƣьstandaƣь ʙaqьlav kəmesijeleri men inispeksijeleriniꞑ isin, təçirijʙesin çazьp otьruv qaçetdekendigin oʙlьstьq, avdanьq ʙaqьlav kəmesijesenen inispeksijelerine pilenym ajrьqca eskertedi.

TILCILER!

Qalqozdaƣь partьja turmьsь çajьnan uzʙej qaʙar çazьp turьꞑdar!

Ɵndiristi çergiliktendiryvdegi kezekti mindetter

Qazaƣьstan ɵlkelik partьja kəmijtetiniꞑ qavlьsь

1. Qazaƣьstannьꞑ yndistirijelenyvindegi kɵzirgi dəvirinde çaꞑa ekinci ʙes çьldьqta ʙelgilenip otьrƣan yndistirijelendiryv isiniꞑ qarqьnь erekce kycti ʙolьp otьrƣanda ɵndiristi çergiliktendiryv, qazaq çumьscьlarьnьꞑ teqnijkege tɵselip, çetilyvi-partьjanьꞑ ult sajasatьndaƣь negizgi məseleniꞑ ʙiri ʙolьp taʙьladь.

2. Ƣьjnuvardьꞑ 1-gimɵlimettei ʙojьnca Qazaƣьstandaƣь ɵndiristiꞑ çergiliktendirilyvi mьnadaj ʙolƣan: ʙykil Qazaƣьstandaƣь çumьs istevci qazaq 135000 adam jaƣьnьj 28,4 pursent; iri kəsipte (senzaʙajda) 36,1 pursent; çekelep alƣanda „A" çigendegi ɵndiriste (avьr ɵnerli kəsip) 40 pursent, „B" çigindegi ɵndiriste (çeꞑil ɵnerli kəsip) 26,1 pursent, Çeke kəsip orьndarьn alьp qaraƣanda çalpь çumьscьlar men qьzmetciler icindegi qazaƣь teꞑ çaradan da kɵp: Qazaq pɵlijmetalьna qaraƣan ‹Qantavь› keninde 90 pursent; ‹Assьsaj› keninde 84,7 pursent, Qarsaqpaj kemʙьjnatьn da 67,8 pursent; Emʙi neptide 58,3,% Aqtɵʙe qьjm kəmʙьjnatь qurьlьsьnda 56,5 pursent. Tyriksiptegi qazaq 41 pursent.

3. Ɵndiristegi çalpь qazaqtьꞑ molajuvь men qatar qazaq çumьscьlarьnьꞑ mamandarь da kɵʙejyvde. Qarsaqpajda maman çumьscьlardьꞑ 45 pursenti qazaq; Emʙi neptide 35,1 pursent: Qaraƣandьda: a) çerdiꞑ astьndaƣь çetekci çumьstarda 49,5 pursent; ʙ) ʙarlьq çetekci kəsipterdiꞑ icinde 46,6 pursent; Assь sajdaƣь maman çumьscьlar icindegi qazaq 33,3 pursent, ortaca maman çumьscьlar icinde 62,2 pursent.

4. Maman çumьscьlar men kadьr (çumьscь, qьzmetci) dajarlav isiniꞑ çajь mьnadaj: ɵtken yc çьlda caruvacьlьq orьndarь Qazaƣьstan qalьq arnavacьlьƣьnьꞑ ʙarlьq taravlarьna 40 [illegible]daj adam dajarlap ʙerdi onьꞑ [illegible]ir çoldaƣь 6 mьꞑ ortalьq eꞑʙek inistytiniꞑ ʙazьlarьnda dajarlanьp cьqqandarь 31 mьꞑ adam. Munьꞑ icinde ʙir 1931-çьldьꞑ ɵzinde ƣana dajarlanƣanь 24 mьꞑ adam. Çeke kəsip orьndarьn alьp qaraƣanda maman adamdar dajarlavь mьnadaj ʙoldь: 31-çьlь Qaraƣandьda 4446 adam, Balqac qurьlьsьnda 1.500 Qarasaqpajda 336 adam dajarlandь: paʙirik zavьt mekteperi ʙir talajь arttь: 29-çьlь PZV (paʙirik—zavat mektevi) 16, oquvcьlarь 1060 edi: 30-çьlь mektevi 68, oquvcьlarь 13687 adam ʙoldь; 31-çьlь mektevi 117, oquvcьlarь 36766 ʙolьp onьꞑ qazaƣь 55 pursentke çetkizilmekci ʙolƣan.

Emʙi neptidegi P.Z.V. lardaƣь qazaq 47,7 pursent Emʙi neptige arnap Azьrʙajçan munaj kəsipterinde dajarlanьp çatqan qazaq da ʙar; Qazaq pɵlijmetalьna arnalьp dajarlanьp çatqandarda ʙar, Balqac kemʙajnatь qurьlьsьna arnalьp, Qazaƣьstandaƣь çana salьnьp çatqan ɵzge orьndarƣa ɵelinip Qazaƣьstannan ɵzge iri kəsipterde dajarlanьp çatqan maman çumьscьlar ʙar.

5. Osь sьqьldь ilgeri ʙasqan çetiskendikter men qatar Ɵlkelik partьja kəmijteti mьnadaj iri kemcilikterdiꞑ ʙarlьƣьn da eskertip ɵtedi.

a) Bir qьdьruv kəsip orьndarьnda qazaqtar ɵndiriske ɵz ʙetimen (zɵryvlikten) tartьlьp çyr; alƣa qojьlƣan sajasьj mindetti orьndav çɵni men alьnьp çyrgen çoq. Kej ʙir kəsip orьndarьna qazaqtьꞑ tartьluvь çetkiliksiz; mьjsalь: Qaraƣandьda 38,7 pursent, Rijdirde 25,7 pursent, Stepnəkte 28 pursent.

Bir talaj kəsip orьndarьnda qazaq çumьscьlarьnьꞑ mamandьƣьn arttьruv, kadьr dajarlav isteri qarqьndь tyrde qolƣa alьnatьn sajasьj mindet ʙolьp qojьlmaj çyr. Çez qazƣan, Rijdirlerde maman kadьr dajarlav çaƣь ɵte nacar.

c) Qazaqtьꞑ maman çumьscьlarьnьꞑ ɵzderine ьlajьqtь tolьq çal aqьlarьn ala—almaj çyrgeni de çiji ucьrajdь,

ç) Qazaqtьꞑ maman çumьscьlarь ʙьlalƣь qazaq çumьscьlarь kɵpciliginiꞑ mamandьƣьn arttьruvƣa murьndьq ʙascь ʙolьp çete almaj çyr.

Qazaq çumьscьlarьnьꞑ mədenij turmьs çaƣdajlarь ɵzke ult çumьscьlarьnьn kinen ana qurlьm nacar keldi, ʙul çalpь ʙar nərse

e) Ɵlkedegide çer çerdegi partьja, kəsipcilik çana caruvacьlьq ujьmdarь ɵndiristi çergiliktendiryv, qazaq çumьscьlarьnьꞑ teqnijkege tɵselip çetyvine keꞑilinin keʙin ʙɵle ʙilmedi.

6-Ɵlkelik partьja kəmijteti mьnanьda eskertip ɵtedi: çoƣarda ajtьlƣan kemcilikterdiꞑ ystine çumьscьlar men əkimci qьzmetadamdarьnьꞑ arasьna çat çav kisiler de kirip kelip çyr; ʙulardьꞑ keꞑes ykimeti sajasatьna qarsь istejtin qьlьqtarьnьꞑ eꞑ negizgisi ulь orьscьldьq; munьꞑ ystine qazaq çumьscьlarь icinde ɵsirese ɵzge ult çumьscьlar, əkimci qьzmetsileri icinde enternatsanaldьq tərʙije çumьsь nacar; osьlarьnьꞑ ʙəri kelip, ult ala kezdigin kɵʙejtedi; munьꞑ saldarьnan ajnalьp kelgende qazaq çumьscьlarьnьꞑ kyji nacarlanadь.

7. Satsьjaldь çolda ɵrkendevdiꞑ kəzirgi satьsьna kelip otьrƣanda çergiliktendiryvdiꞑ ɵndigi tyʙirli məselesi qazaq çumьscьlarьnьꞑ mamandьƣьn arttьruv, olardь ɵndiris teqnijkesine tɵseldirip, sonьꞑ tiline çetilyv, qazaq kadьrlarьn dajьndav çana entьrnatsanaldьq tərʙije çumьstarьn çalpьlamь kycijtyv dep ʙiledi Ɵlkelik partьja kəmijteti. Partьja ujьmdarь da, çol, çana qurьlьs ujьmdarьda kɵꞑilin osь mindetterge avdarьp, osьlardьꞑ çolьnda ʙelsenip is istevi kerek. Ste çyzege asьratьn caralar iretinde Ɵlkelik partьja kəmijteti mьnalardь usьnadь:

Barlьq kəsip orьndarьndaƣь partьja, kəsipcilik çana caruvacьlьq ujьmdar ʙir ajdьꞑ icinde:

a) çumьscьlardьꞑ tolьq esebin alsьn da, 32-33 nci çьldarda ɵndiristi çergiliktendiryvdiꞑ çosparьn çasasьn qazaqtь ɵndiriske ujьmdasqan tyrde tartuvdьꞑ ədisterin ʙelgilesin;

ʙ) çal aqьnьꞑ durьs taƣajьndaluvьn çana mamandьq alƣan qazaq çumьscьlarьnьꞑ çoƣarƣь qatarƣa cьƣaruvьn kəsipcilik ujьmdarь erekce ʙaƣalajtьn ʙolsьn,

Kɵpcilik arasьnda teqnijkeni nasьjqattap. qazaq kadьrlarьn ɵndiris teqnijkesine, tɵseldirip, çetkizyv çɵninen mьnadaj çumьstar istelsin;

a) Teqnijke ʙaspasь tijisti ujьmdardьꞑ (Avьr ɵnerli kəsip çeꞑil ɵnerli kesip kəmeseretti ɵlkelik kəperetip sajozь, Tyriksip çaꞑa ʙasqalardьꞑ ʙascьlar men ʙirigip otьrьp qazaqca çeꞑilkitaptar çumьs teqnijkesi çanьna kitapcьlar cьƣaruv çoʙasьn 20 kyn icinde ʙelgilejtin ʙolsьn; ol kitapcalarь ɵndiriste istevci qazaqtardьꞑ negizgi çetekci kəsip mamandьqtarь men (slesir, tokar usta paraʙoz məcijnesi, depetcir çana ʙasqalarь) ʙajlanьstь ʙolsьn.

ʙ) Barlьq nusqavlardь tyrli çumьs ereçelerin, ɵndiristegi icki tərtip ereçelerin qazaq tiline avdarьp, ʙastьrьp cьƣaruvƣa ʙarlьq ɵnerli kəsiʙ çol ujьmdarьnьꞑ ʙascьlarь mindetti ʙolsьn;

c) Caruvacьlьq ujьmdarь. kəsip orьndarьnьꞑ ʙascьlarь partьja, kəsipcilik ujьmdarь men ʙirige otьrьp, ər ʙir kəsip orьnь men ɵndiriste teqnijke nasьjqatьnьꞑ myjisinacuvь kerek; oƣan qazaqca teqnijke kitaptarьn pьlakattarьn çetkizyydi tolьq qamtuvь kerek;

ç) Ɵlkedegi kezet çornaldь caƣьndap, sonьꞑ esesine qazaq tilinde teqnijke çornalьn cьƣaruv qaçet.

d) təçrijʙeni kɵptiꞑ ortasьna saluvda, teqnijkege tɵselyvde, qazaq çumьscьlarьna kyn-ʙe kyngi iste ʙolьsьp, olardьꞑ mamandьƣьn arttьrьp teqnijkeniꞑ tilin yjretyvde erekce ʙelsendilik kɵrsetken ylgili çumьscьlarƣa puldaj ʙəjge ʙeryv ycin tijisti sьjqorьn ʙelgilep qojuv mindeti caruvacьlьq orьndarь men ujьmdarьnьꞑ ʙascьlarьna çyktelsin. Partьja, kəsipcilik ujьmdarь ʙul iste cьndap ʙascьlьq etsin de, sonь syjev qьla otьrьp, çumьscьlardь entьrnatsanaldьq ruvqta tərʙijelejtin ʙojsьn; kəzirgi ʙasqavьpulь orьscьldьqpen çana çergilikti ultьlcьldьq pen de kyresip otьrsьn.

II

1. Tijisti ujьmdardьꞑ ʙascьlarь ult kadьrlarьn dajarlav isterin icin ara ajtqanda kɵris, ɵzge ʙelgilegende oquv orьndarьn acqanda, solardьꞑ oquvcьlarь sapa çaƣьnan da, tap çaƣьnan da tolьmdь ʙoluvьn kɵzdesin; ol isterinde ɵndiriste çergilikti eldiꞑ qalqьn tartqanda ult çaƣь taƣajьndь camaƣa dəl kelyvi kerektigi de eskerilsin.

2. Ɵlkelik partьja kəmijtetiniꞑ kadьrlar ʙɵlimi, Qazaqlandьruv kəmijteti çana ʙaqьlav kəmesereti yc aj icinde çosparьn çasap, 1932-çьlda dajarlajtьn ult kadьrlarьnьꞑ camasьn ʙelgilesin. Ol caralardьꞑ orьndaluvьn ynemi tekseryvdiꞑ de ədisterin qosa ʙelgilejtin ʙolsьn. Kɵris, turƣьlьqtь oquv orьndarьnьꞑ pьragiramdarьn da ɵzgertip, ɵndiris teqnijkesine ʙejimdev qaçet.

III

1. Qazaq çumьscьlarьnьꞑ mədenij turmьs çaƣdajlarьnьꞑ qamьn eskeryv kerektigin partьja kəsipcilik çana caruvacьlьq ujьmdarƣa ɵlkelik kəmijteti erekce, tapsьradь; ʙular da ɵzge ult çumьscьlarь men ʙirdej, teꞑ dəreçege qojьluvƣa tijis.

2. Ɵndiristiꞑ teqnijkesine tɵselip, isine çattьƣuvƣa qьrsьq ʙolьp kele çatqan ʙɵgettiꞑ ʙiri-qazaq çumьscьlarьnьꞑ savatsьzdьƣь qattь cala taꞑьjtьndьƣь sondьqtan, partьja, kəsipcilik ujьmdarь, kəsip orьndarьnьꞑ ʙascьlarь qazaq çumьscьlarьnьꞑ savatьn acqьzuvƣa mindetti; ʙul olardьꞑ kynʙe-kyngi irgeli çumьsьnьꞑ ʙiri ʙoluvƣa tijis; yjtkeni, munsьz ɵndiristiꞑ teqnijkesine tɵselyv, ɵndiristi qazaqьlandьruv mindetin ojdaƣьdaj orьndav mymkin ɵmes.

Sonьꞑ ycin:

a) Mektevi çoq kьsip orьndarьnьꞑ ʙərinen de eresekter men ylken çumьscalardьꞑ savatьn acatьn cala savattьlarьn oqьtatьn mektepter acьlsьn; Qalьq aƣartuv kəmesereti ʙir aj icinde ol mektepterdiꞑ qandaj-qandaj çerden acьluvƣa tijisti ekendigin ʙelgilesin; olardь oquv quraldarь men oqьtuvcьlar çaƣьnan tegis qamsьz etsin. Onьn ʙer çaƣьnda Emʙi Nepti Qarsaqpaj, Rijdir Qaraƣandь, Balqac qurьlьsь çana Qazaq pelijmetalьna Qalьq-aƣartuv kəmesereti ajrьqca ьqlasьn salьp, kɵꞑilin ʙɵlip otьrsьn.

ʙ) Qьzьl myjisterde, oquv, yjlerinde, kijoskelerde ɵlkelik çana çergilikti kɵzetter davьstalьp oqьlatьn ʙolsьn radьjanьꞑ davьstь quraldarь ornatьlsьn; ʙularƣa ɵndiris məseleleri men teqnijke çaƣьnan tolьmdь çavaptarьn ʙerip otьra alatьn maman çumьscьlar da qatьstьrьlsьn.

c) Bastok kijno teqnijke nasьjqatьna arnalƣan kijno lentiler cьƣarsьn;

ç) Qazaq çumьscьlarьnьꞑ pɵter çaƣdajlarьn oꞑdav dərirlek -tazalьq qamь tuvralь ʙir aj icin de tijisti caralarьnьꞑ çorasьn ʙelgilep tapsьruv mindeti. Avьr ɵnerli kəsip kəmeseretine Den savlьq kəmeseretine, çeꞑil ɵnerli kəsip kəmeseretine Tyrkisipke çana ʙasqalarьna tapsьrьlsьn.

d) Dene cьnьqtьruv keꞑesi ɵlkelik kəsipcilik keꞑesi çəne ɵlkelik kəmsamol kəmijteti, men ʙirigip, dene cьnьqtьruv alaꞑdarьnьꞑ çazƣь qьsqьlarьn acuv dene cьnьqtьruvdьꞑ maꞑьzьn ədisin, çɵnin tysindiretin qazaqca ədəʙijet ʙastьrьp cьƣaruv tuvralь çьjьrma kyn icinde çoʙa çasap tapsьrsьn.

1- Ɵlkelik kəsipcilik keꞑesiniꞑ aƣasь, ɵlkelik partьja kəmijtetiniꞑ kadьr ʙɵlim ʙastьƣь, qazortalьq keꞑes kəmijtetiniꞑ qatcьsь çəne ɵlkelik kəmsamol kəmijtetiniꞑ teqnijke nasьjqatьnьꞑ ʙɵlimin ʙasqaruvcь ɵkilinen ədejlegen ɵlkelik kəmesije qurьlьsьn ʙul kəmesijeniꞑ negizgi mindeti osь qavlьnьꞑ orьndaluvьn tekseryv, esepti durьstap çosparlardь tekseryv, osь qavlьnьꞑ orьndaluvьna kɵmektesyv ʙoladь.

Osьndaj kəmesije, ʙarlьq oʙlьstarda da qurьlьp, ɵlkelik kəmesijege ʙaƣьnatьn ʙolsьn.

2. Partьja ujьmьnьꞑ icinde, kəsipcilik odaqtarьnьꞑ ortasьnda çəne ʙarlьq çumьscьlar men ençener teqnijkter icinde entirnatsьjanaldьq tərʙije tuvralь tysinik çumьstarьn çyrgizyv mindetin ɵlkelik kəmijtet ʙarlьq partьja. kəsipcilik ujьmdarьna ədejlep mindettendiredi.

3. Ɵzge ulьttardьꞑ çumьscьlarь men ençener teqnijkterine çaꞑa qurьlьp kele çatqan qazaq puroletarьjatьna qalaj qarav kerektigi, olar çɵnindegi mindet tuvralь partьja men keꞑes ykimetiniꞑ sajasatьn ɵʙden uƣьndьruv kerek.

Qazaq çumьscьlarь arasьndaƣь entirnatsьjanaldьq tərʙijeniꞑ kɵzdejtin olardьꞑ pьroletarьjat memleketiniꞑ mindetin uƣьnuvь, ɵzderiniꞑ satsьjalijzim orьnatuvcь ekenin uƣьnuvь, pьroletarьjattьq ьntьmaq ʙerekeniꞑ kerektigin uƣьnuvь, ɵktəʙir tɵꞑkerisi men satsьjaldь qurьlьsta orьs pьroletarьjatьnьꞑ qьzmeti qandaj ʙolƣanьn uƣьnuvь ʙolьp taʙьladь.

Barlьq kəmynesterge, çumьscьlarƣa ençener teqnik qьzmetcilerge ɵlkelik partьja kəmijteti mьnadaj çəjdi erekce eskertedi: „ɵz ara qatьnastь durьstav qazaq çumьscьlarьnьꞑ mamandьqtarьn arttьrьp, ɵndiris teqnijkesine tɵselyvine mejilince ʙolьsьp çərdemdesyv partьjanьꞑ ult sajasatьn çyzege asьruvdьꞑ çaꞑa ult çumьscьlarьn quruvdьꞑ keleli salasь ʙolьp taʙьladь„ (ɵlkelik partьja kəmijtetiniꞑ 32- çьlƣь əpireldiꞑ 15- gi qavlьsьnan).

Ɵlkelik partьja kəmijtetiniꞑ
qatcьsь: Kaƣьjanьj.

Keꞑes qalqoz savdasь

QALQOZ SAVDASЬ ÇƟNINDE

Partьja çolьn ʙurmalavcьlarƣa çol ʙerilmesin.

Keꞑes-qalqoz savdasьn ɵrkindetyvde avdandьq orьndar kɵꞑil ʙɵlsin.

Keꞑes qalqoz savdasьn.

Ujьmdastьruvdaƣь partьjamen' ykimet qavlьsь sɵzsiz orьndaluvь kerek.

Ulan. Qalьꞑ eꞑʙekcilerdiꞑ keregi qamtamasьzetyv tavardь eꞑʙekcilerge tez çətkizyv, ol ycin keꞑes qalqoz savdasьn mejilince kycejtyv qazirgi çaƣdajda keꞑes çurtcьlьƣьnьꞑ aldьnda turƣan asa maꞑьzdь çumьstьꞑ ʙirinen sanalьp otьr.

Biraqta ʙul çɵndegi ʙizdiꞑ avdanda istelip otьrƣan is caьmalь Partьja ykimet qavlьsьn orьndavda sьʙьrlьq toꞑ mojьndьq, „nemen savda istevge ʙoladь" degen sekildi çьlavcьlьq" keꞑes qalqoz savdasьna at ysti qarap maꞑьz ʙermevcilik ʙar.

Avdandьq pətirep sajɵz keꞑes savdasьn ujьmdastьruv çɵnindegi ʙiraq lərɵk acqan. Onьꞑ ɵzinde çajƣan tavarlarь ьlƣьj ƣana ɵtimsiz qьmʙat qoldь tavar ʙolƣan. Bul larɵk ʙir aj icinde 5 aq çyz somnьꞑ savdasьn istegen.

Ulanƣa dep çiʙerilgen 50 mьꞑ somnьꞑ tavarьn tosa-tosa ec kim almaƣan soꞑ ьstansa çaqьn avdandarƣa dajar aqcaƣa satьp çiʙeripti.

Keꞑes qalqoz savdasьn tɵmengi selpolarda qalaj ujьmdastьruvdьꞑ kerek dese çosparьda çasalmaƣan çospardьꞑ tьs çaʙdьq zattarьn (ʙav, ʙьqca ɵsimdikterin et qьmьz syt taƣь ʙasqalardь) dajьndap ʙazarƣa cьƣaruvdь ec kim ɵskermegen. Onьꞑ orьnan sajɵz qaramaƣьnda 4 ʙalьqtь kɵl ʙolьp ʙir nece çьldaj ʙalьq avlanьp kelse keꞑes savdasьn kycejtyv çɵnindegi ykimet qavlьsь dəl çarьjalanƣan kezinde ʙarlьƣь tyʙinne tysip av, qarmaq çetʙejtin ʙolьp ʙalьq avlav çumьsь toqtalьp qalƣan

Avdandьq qalqoz sajɵz ɵzderine 15 qalqozdan, qalqoz larogi acьlьp et, qьmьz, syt, taƣь ʙasqada ɵnimder satьlsьn dep çospar çasap tɵmengi qalqozdarƣь ʙujьrьqtь ysti ystine tɵpelepti. Qortьndьsьnda osь uvaqьtqa dejin ʙir eki aq qalqozdan ƣana larɵk acьlƣan. Basqa, tepelegen ʙujьrьqtan tɵmengi çerde qalaj orьndalƣanьn ne, ʙolьp çatqanьn ɵkini ʙilmejdi. Tɵteʙascьlьq ujьmdastьruvcьlьq çoq Qalqoz larogin çaʙdьqtavƣa arnalьp ʙosatьlƣan-1500 som ykimet qarьzьnьꞑ, ʙir tьjьnda arnavlь maqsatqa çumsalmaptь. Qalqoz larogi acьlƣan çerde partьja men ykimet ajьtqandaj ʙolmaj maldьꞑ ɵlimin tosatьn, qurƣaq ʙelsendilerdi çosparьn irette çaʙdьqtajtьn (çaʙьq ləpke) orьnƣa ajnalьptь. (Bьluvqьr, Alƣa ʙas qalqozdarь) Munьꞑ çəjin ʙilip tyzegen qalqoz sajoz ʙolmaptь. Qorьtьp kelgende qalqoz sajoz ʙasqrrmada qaraldь, çospar çasaldь, men otьra ʙergen.

Keꞑes qalqoz savdasьna qatьnasь ʙar avdandaƣь ʙasqa orьndar (zagɵt ьskɵt, aꞑcьlar sajozi, pocnin sajɵzi taƣь ʙasqalar) otьrƣan orьndarьnanda qozƣalmaptь. partьja men ykimet qavlьsь ʙizdiꞑ çumьsьmьzƣa çatʙajdь dep səvdegerlik qurьptь, keꞑes-qalqoz savdasьnьꞑ çyrisin kɵldeneꞑ sьnavcь ʙolьp, ykimet qavlьsьn toꞑ mojьn tɵrecildikke ʙurmalaptь. Qьsqasьn ajtqanda keꞑes qalqoz savdasьn ujьmdastьrьv çɵnindegi partьja men ykimet qavlьsь is çyzinde orьndalmaptь.

Endigi mindet ʙul kemcilikter tez arada çojьlatьn ʙolsьn. partьja men ykimet derektiʙin orьndavƣa men qurajdь qaravcьlarƣa ajavsьz soqqь ʙerilip otьrьlsьn. Osьlar arqasьnda qalqoz savdasь çɵnindegi 4-pilenym qavlьsь ʙulçьtʙaj orьndaluvь kerek. Çurtcьlьq osьnь tilep otьr.

Çolavcь.

Savdegerler keꞑes ʙazarьnan quvьlsьn.

Zajsan: Ykimet, partьja derektiʙi keꞑes, qalqoz ʙazarьn ɵrkendete otьrьp, səvdegerler men ajavsьz kyres acuvdь mindettese zajsanda əli kynge cejin səvdegerler men kyres acqan avdandьq orьn çoq.

Kəzirde ʙazardaƣь nərseniꞑ kɵpciligi səvdegerlerdiꞑ qolьnda avьl, qalqozdan ɵkelgen astьq, et, maj, sytti aldьnan cьƣьp qaqьp alьp səvdegerler 10 somƣa alьp 20 somƣa satadь. Keꞑes qalqoz ʙazarьndaƣь zat nərse; toqac, sorpa quvьrdaq, qara kɵçe, teri tersek, qulaqtaƣan cekildevik, çəj eski kijim. Bir toqac ʙir som cekildeviktiꞑ ьstaqanь 40-50 tijin səvdegerler ʙazardьꞑ narqьn kɵterip, kelgen astьq ʙasqa zattardь çumьscь qьzmetkerdiꞑ avьzьna tijgizʙej qaƣьp ɵketip, qьmʙattatьp satuvdь ədet tep alƣan. Bul çɵnde „S.C." kəzetiniꞑ 11-yjildegi 39-sanьnda tolьq kersetilip çazьlsada, səvdegerler men kyres acьp tьjuv salƣan, enispektir ne ʙazar ʙaqьlavcьlarь çoq.

Endigi çerde kəperetip savda ujьmdarь qalqozcь çeke caruvalardьꞑ, satarlьq azьq-tyligin səvdegerler qolьna tysirmej ɵzderi alьp çumьscь, qьzmetci qara caruvanь qamtamasьz etetin ʙoluvь kerek. Buꞑ çɵnde ʙykil avdan çurtcьlьƣь ʙolьp, keꞑes qalqooz ʙazarьn kɵꞑildegidej ɵrkendetyvge, colaq etek çanama səvdegerge tьjuv saluvƣa çumьla at salьsuvь kerek. Sonda ƣana qalqozcь qara caruva men kəperetip ujьmdarь ʙirigip, is istegen kynde ƣana, keꞑes qalqoz ʙazarь ɵrkendejdi.

Bazarda savda orьndarь arqьlь acьlƣan 10 asa larek ʙar. Bəriniꞑde ici tolƣan temeki, sirinke lampьnьꞑ ʙasь, kəloc, ьstaqan, puvdьra saʙьn, kьramapannьn taʙaƣь, al endi oʙьlьstьq pətirep sajɵz, kɵztɵrik larɵkteriniꞑ ici tolƣan ʙalanьꞑ ojьncьƣь. Kəloctьꞑ ʙaƣasь aldь 18 som, artь 9 som larɵkterdiꞑ ʙərindede kɵpcilik qoldь ykimet tavarlar atь men çoq. Endigi çerde keꞑes, qalqoz savdasьn kɵꞑildegidej qьzdьrьp, ykimet pen partьjanьꞑ derɵktiʙin is çyzine asьruvƣa ɵrekce kɵꞑil ʙɵlinsin.

El ʙalasь.

Tutьm kəperetipteriniꞑ 1-oʙьlьstьq kɵnkirisi.

Partьta mən ykimet qavlьlarьna nɵgizdej otьrьp tutьm kəperetipteriniꞑ çumьsьn negizinen qajta quruv çaqsartuv keꞑes qalqoz savdasьn kycejtyv ɵrkendetyv maqsatь men yjildiꞑ 15-inen ʙastap nojaʙirdiꞑ 15-ine cɵjin 3 ajlьq 1-oʙьlьstьq tutьnuvcьlar kəperetipteriniꞑ tɵꞑkerisi çarьjalanьp otьr.

Kɵnkiris çarьjalavdaƣь maqsat:

Ɵktəʙir tɵꞑkerisiniꞑ 15 çьldьq merekesine cejin keꞑes çurtcьlьƣьn tɵgis kəperetiptendiryv, qarçь çьjnav çosparьn tolьq orьndap cьƣuv.

Əgystiꞑ 15-ine cejin savdaorьndarьnьꞑ aʙurotь 50 mьꞑ somnan asatьn ʙarlьq magazinderin çəni ʙalansalь caruvacьlьq esepke kɵciryv 25-əgyske cejin ʙarlьq aq qьzmetkerlerine eꞑʙek aqьnьꞑ istegen eꞑʙegine qaraj , kemɵli tyrin qoldanuv (arttьrьp kemityv).

Çekelep nərse savdalav orьndarьn acuv çosparьn ɵktəʙir tɵꞑkerisiniꞑ 15 çьldьƣьna .cejin (7-nojaʙir) orьndap cьƣuv

15-əgyske cejin ɵndiris orьndarь men ʙarlьq avdnortalьqtarьnda keꞑes ʙazarlarьn acuv, ʙazarƣa zat alьp cьqqan qalqozcь çeke cavaruvalardь kɵpcilik qoldь ɵndiris tavarlarь men tolьq qamtamasьz etyv çumьsьn ujьmdastьruv.

Tutьnuv kəperɵtipteriniꞑ esep sajlav navqanьn keꞑildegidej ɵtkizyv kɵpcilik arqasьndaƣь çumьstь ajaqqa qojьp, kəperətip ʙujьralarьnьꞑ ləpke kəmesьjalarьnьꞑ çumьsьn çandandьruv kɵpcilik ʙaqьlavьn kycejtyv.

Mal semirtyv çemdev çosparьn orьndav ʙarlьq asqana qala maꞑьndaƣь caruvacьlьqtar qasьnan yj qojanь cocqa qus ɵsiryv çumьstarьn ujьmdastьruv.

Oʙьc, kɵk egisterdi çьjьp aluv çumьsьn kɵꞑildegidej ujьmdastьrьp dajьndьq saqtav çumьstarьn çolƣa qojuv arqasьnda ɵndiris çumьscьlarьn oʙьc pen çaʙdьqtav çumьsьn qamsьz etyv.

Astьqtьq çьjnav astьq dajьndav çumьstarьn kɵꞑildegidej ujьmdastьra çaʙdьqtaj ʙilyv ʙarlьq ʙirijgədilerde kɵpcilik tamaqtanuv orьndarьn acuv kɵcpeli larɵkter ujьmdastьruv ʙirijgədini mədenijet çɵninen qamqorlьqqa aluv astьq punkitteriniꞑ çanьnan uvaqьtca larɵkter acuv.

Kɵnkiriske oʙьlьsьmьzda ƣь ʙarlьq savda orьndarь tegis qatьsadь. (avdandьq tutьnuv sajɵzdarь, çumьscьlar kəperetipteri Z. R. K. ler, qalalьq kəperetipte, sapqoz qulqozdardaƣь qavьm ujьmdarь, çekelep nərse savdalajtьn quramalar, qala maꞑьndaƣь caruvacьlьq orьndar)

Ər ʙir kɵnkiriske qatьsqьsь kelgen kəperetip orьndarь 3 kyndik suroktiꞑ icinde oʙьlьstьq pətirep sajɵz çanьndaƣь kɵnkiris kəmijsijsine ɵzderiniꞑ tɵꞑkiriske qatьsatьndьqtarьn qaʙarlandьruvƣa mindetti.

Kɵnkiriske qatьsqan kəperetip orьndarь 10-20-30-ьnda çoƣarƣь kəperətip orьndarьna istep çatqan isteri..en məlimet ʙerip otьradь.

Kɵnkiriste ozьp cьqqandar ycin 10 mьꞑ somdьq 67 ʙəjge ʙelgilenip otьr, Budan ʙasqa ɵlkelik pətirep sajɵzdan 18 mьꞑ som alьnьp otьr. Bul ozьp cьƣьp ylgili is istegen çeke kəperetipterge ʙerilmek.

Kɵnkiristi çyrgizyv isinde kəperetip orьndarьnьꞑ eꞑ ozьp otьrƣandarь, ylgili is istegenderj alьp otьrƣandarьn çьlçьmalь qьdьzl tuv ʙolmaq.

Səvdeger qavьm ujьmьnan quvlьsьn.

Besqaraƣaj:
Semijar qavьm ujьmьnьꞑ pirijkəcigi Rəzippaj ulь kərimqan dejtin ʙar. Əkesi zərippaj aƣasь kərippaj el eꞑʙəkcileriniꞑ qanьn ʙorsьqca sorƣan ataqtь səvdeger edi, ʙalasь kərimqanca 30-çьlƣa cejin savda istep kelgen. Qazrdə semijar qavьm ujьmьnda pirijkəcik ʙolьp tur. Munda ʙerekeli qьzmet atqarьp turƣan çoq tameqtьꞑ ylgisinə qarap ʙastasьma ʙeredi.

Yjin ajьnьꞑ icinde tekseryv çyrip selponьꞑ pirijkəcikterin Morozьp. Zarьppaj ulь mersemi qojьlƣan ʙaƣadan qьmʙat satqandьqtarь sezilip, artьq soma cьƣьp ekeyide kəperetipten quvьlьp edi. Kɵzir qajtadan tura qalьptь.

Durьsьnda selpo ʙastьƣьnьꞑ omьracьldьƣь səvdeger quvdьn et, cəj, araq, qьmьzьna satьlƣandьƣь ʙajqaldь. Aƣasь kərippaj səvdeger ʙolƣanь ycin 31-çьlь qulaq qatarьna alьnƣan. Qalьꞑ ʙuqaranьꞑ dykeninen səvdegerler quvьlьp tap myddesin qorƣajtьn tapcьldь qojƣan çɵn. **Tapsь**

Tuƣьl ʙazarь tolƣan səvdeger.

Tarʙaƣataj: Tuƣьl avьldьq keꞑesiniꞑ çanьndaƣь „mojьn" degen çerde (piristen qasьnda) acьlƣan keꞑes qalqoz ʙazarь ʙar. Bazardьꞑ acьlƣanьnь ajdan assada əli kynge cejin salьnƣan kəperetip, qalqoz ujьmьnan ʙirde ʙir lapke çoq. Bazardьꞑ atь keꞑes-qalqoz ʙazarь degeni ʙolmasa, ʙazar tolƣan colaq etek alьp satar.

Avdan avьl qьstaqtan ɵkelgen qalqozcь qara caruvanьꞑ nərsesin səvdegerler aldap arzanƣa alьp, eki ese qьmʙattatьp, çumьscь qьzmetcige satьp çyr.

Tez arada avdan men tuqьl keꞑesi ujqьsьn acьp, səvdegerlerge tьjuv salsьn. Keꞑes qalqoz savdasь kycejtilsin.

El ʙalasь.

Gorittiꞑ sumdarьna ajavsьz çaza ʙerilsin.

Oqьjƣanьꞑ ʙolƣan çeri semej. Naqtь ədirisi G. O. R. T. tiꞑ semejdegi ʙɵlimi (çekelep nərse savdalajtьn memlekettik qurama).

Qatьsqandar: G. O. R. T. tin derektiri Sərɵʙic, ʙurьnƣь kɵmerceskij derektir Buvrьp, ɵndiris sektiriniꞑ ʙasqaruvcьsь Cuvrsin ʙas ʙuƣaltir Bereznep kьladovcik Galocin taƣьsn taƣьlar.

Oqьjƣa: gɵrittiꞑ semejdegi ʙɵlimi men ʙasqa ʙɵlimcɵleriniꞑ çumьsьnda tolьp çatqan ʙьlьq ʙoladь. Bьlьqtьꞑ ajaƣь aƣajь aparьp zьjankestik qьlmьsqa soƣadь. Ɵꞑdiris orьndarьndaƣь çumьscьlardь çaʙdьqtav çumьsь çolƣa qojьlmajdь. Çaʙdьqtavdaƣь kemcilik olqьlьlьqtar çojьlmajdь. Qajta olqьlьqtan olqьlьq tuvьp kemcilikter ydegen ystine ydej ʙeredi. Çospardan tьs zat dajьndav, sonьꞑ arqasьnda çumьscьlardь çaʙdьqtav çumьsьn çaqsartuv atь men ʙolmajdь. Qorьtьp ajьtqanda gɵrittiꞑ mekemesine çumьscь çaʙdьqtav çumьsьna kedergi əreket kirgizʙekci zьjankestirdiꞑ qordasь ornajdь. Ykimet tusьnan çaʙdьqtav çumьsьna nəretpen ʙosatьlƣan tyrli zattar, tijisti çerinen mezgilinde alьnʙajdь. 2-toqsanda 41,4 tonnь ʙalьq, 42 tonnь qanьt, 60,5 tonnь kiryvpa. 14 tonnь et, 7 tonnь maj, 27 mьꞑ kənseriptiꞑ nəreti pajdanьlmaj qaladь.

Eꞑ ajaƣь nəret pen alьnƣan zattьꞑ ɵzinde durьs tijisti orьna pajdalnuv ʙolmajdь. Bir sьrьrasь, ɵsirese azьq tylik çaqtarьnan, çoƣarƣь adamdardьꞑ zьjankestigininꞑ arqasьnda ʙazarlanьp ketedi. Teksere kelgende 1-2-toqsanda nannьꞑ ɵzinen 45,4 tonnь nan qajda ustalƣanь ʙelgisi çoq ʙolьp cьƣadь.

⁂

Ɵtken 31-çьldьꞑ ajaƣьnda almatьdan gɵrttiꞑ semejdegi ʙɵlimine derektir ʙolьp, „Kɵmuvnes" Sərɵʙic keledi. Kele sala aq gɵrttiꞑ çumьsьna kirisipej turьp, almatada otьrьp, gɵrttiꞑ çumьsьn istep otьrьp em dep 800 somdь ʙir soƣьp aladь.

31-çьlь dem alьs alƣamьn çoq sol ycin dep 400 somdь ƣana aladь.

Syjte kele qurmetti derektir **Sərɵʙicke** semejdende kɵz tanьs, kɵꞑildes, dos carlarь taʙьladь. Kiladoʙcikke tyrli-tyrli zəpeskeler çazьladь. Zəpəske ijeleri quvana-quvana iskilatqa ʙaradь. Iskilattan et dəjsizʙe, maj dejsizʙe, qanьt dejsizʙe, kəꞑildereneni syjse solarьn alatьn ʙoladь. Derektirden kɵrip zəpeske çazuvdь orьnʙasarь **Bajʙosьn ulь**çoldasta yjirenedi. Bulardan kɵre sala zəpeske çazuvƣa kəmerceskij derektir **Buvrьpta** kirisedi. Kyndɵrdiꞑ kyninde teksere kelgende 25.əpirel men-maj ərəligindegi, 8 kyn icinde **gɵrittiꞑ tyrli məgəzinderinen çoƣarƣь adamdardьꞑ 597 zəpeskesi taʙьladь. Zəpeskeler men ʙarlьƣь 4190 kijlogiramdьq et, maj, un, sekiidi zattar ʙosatьlƣan ʙolьp cьƣadь.** Bul sekildi zəpeskeler ʙular ƣana emes əlde ncce mьꞑ ʙoladь. Biraqta kɵpciliginiꞑ dər kezinde kɵzi çoƣaltьlьp otьradь.

Qurmetti dərektir Sərəʙic gɵrttiꞑ çumьsьn ʙasqaruv, çumьscь çaʙdьqtav isin çolƣa qojuv, ornьna araq · qumarlьqqa, maskynemeikke salьnuv men ʙoladь. Ykimet aqcasьn orьnsьz dalaƣa cacadь. Kəmendiropke men Məskev ʙarƣanda, ʙir ƣana **ʙerçe ʙajdьꞑ ɵzine 500 som estap qajtadь.** (tegi məskevdiꞑ tьramʙajь Sərɵʙic ʙarƣan kəzde toqtap qalsa kerek).

Munь men qalmajdь. **Sərɵʙic, Buvripter** istegen zьjankɵstik qьlmьstarьnьꞑ izin qacьrmaqcь ʙoladь. Sol ycin gɵrittiꞑ ʙuƣallьrь ʙereziptь ɵzderine qaratьp aladь. Kɵrine esep sanaq çumьsьn catastьradь. Buƣalterija çumьsь mejlince ʙьlьƣadь. Eꞑ ajaƣь çaʙdьqtavƣa çatatьn kəntijgenitterdinde durьs esebi çyrgizilmejdi.

Sonь men syjtip çavapsьzdьq ijesizdik gɵritte kyn asqan sajьn ydej ʙeredi, ɵse ʙere. Zьjankestik qaladaƣь məgezinderdi çajlap tamьrdь gɵrttiꞑ qala maꞑьndaƣь carnvacьlьƣьna cejin çajadь. Qala maꞑьndaƣь caruvacьlьqtь kycejtyv, ɵrkendetyv, san sapa çaƣьnan nьƣajtuv degendi ic kim ojlamajdь. Ojlamaƣan ʙьlaj tunsьn zьjankester kɵrine caruvacьlьqtь keri ketiryvge tьrьsadь. Ɵꞑqiris sektiriniꞑ ʙastьƣь **Cuvrsia** dala maꞑьndaƣь caruvacьlьqtь derektiri **Pəlejipterdiꞑ** kɵre turr istegen zьjankestikteriniꞑ arqasьnda çazƣь egis çosparьda tolьq orьndalmajdь. Egis kezinde soqaƣa çegetin at əkelmekci ʙolьp **Noʙa-siʙir** qalasьna ketken zapqoz „Pijlijmoptь, **Sərɵʙic** məskevge ketip ʙara çatьp tekten tek qasьna ertip əketedi. Osьlardьꞑ qьrsьƣьnan 400 kektir egin salьnuv orьna 273 aq kektir egin salьnadь? Sol salьnƣan eginniꞑ ɵzinen qaravь kelispegendikten 169 kektir kərtopьja ʙasqatyrliegisterqara kyjinde qaladь

Qala maꞑьndaƣь caruvacьlьqta sojьlƣan mal etiniꞑ durьstap ɵlcenip esebi çyrip otьrmajdь. Sonьꞑ arqasьnda 4,5 tonnь ettiꞑ ornь çoq ʙolьp cьƣadь. 1 ʙuqa 11 tajьncanьꞑ kɵzi çoƣaladь. 2343 somdьq syt qajmaq orьnsьz cəcilip kim kɵringenniꞑ qolьnda ketedi.

Osь **Sərepic Cuvrcin Pəlejipterdiꞑ** çavapsьzdьƣьnan qьsqa qarsь mal azьƣьn dajьndap aluv çumьsьda ajaqsьz qalьp 515 kektir cɵp saʙьluv orьna 20-yjilge cejin 81 aq kektir cɵp saʙьladь.

Qorьtьp ajtqanda **Səqeʙic Cuvpsin** sekildi „kəmuvnester" ʙastaƣan **Buvrop, Pəlejip, Berezip, Galocin** sekildi nɵgerler qostaƣan gɵrittegi qorƣavlar toʙь, çumьscь çaʙdьqtav çumьsьna osь uvaqьtqa cejin kɵrine zьjankestik istep keledi. Gɵrit çanьndaƣь partьja ujalarь kəsip odaq ujьmdarь osьlardь kɵrsede kɵrmej ʙilsede ʙilmej qaraƣannan qarap otьra ʙeredi.

Kəzirde ʙul sьrdьꞑ ʙəriniꞑde kyməni acьlьp gɵrttiꞑ qorqavlarьnan **Sərɵʙic Buvrьptar** ʙastatqan 15 adamnьꞑ çumьsь çuvьrda kɵrnekti sot çəsalьp qaralajьn dep otьr.

Endigi keꞑes sotьna usьnatьn curtcьlьqtьꞑ tilegi çumьscь çaʙdьqtav çumьsьna əsirese ekpindi qurьlьs et kenʙьjnat çumьscьlarьn çaadьqtav isine kɵrine zьjankestik istegen gɵrittiꞑ qorƣavlarьnьꞑ **Sərɵʙic Buvrьp** sekildi ʙascьlarьna çazanьꞑ eꞑ avьrь ʙerilyvi.

Ƣazь.

1910-çьlь tuvƣan çastardь.

Qьzl ərmijege caqьruv navqanьnad ajьndaluv navqandь ɵtkizyv tuvralь

Qazaƣьstannьꞑ ɵlkelik partьja kəmejtetiniꞑ 1932-çьl 24 yjeldegi qavlьsь.

Çer çyziniꞑ kəzirgi çaƣdajlь ʙarlьq partьja, keꞑes, kɵmsamo kəsipcilik ujьmdarьnьꞑ çana ʙasqa çurtcьlьq ujьmdarьnьꞑ taptьq qьraƣьlьqtь erekce kycejtip çaslardь əskerge caqьruv isine arьmaj talmaj ʙelsenip qatьnasuvьn, Qьzьl ərmijege savattь tap çolьnan avmajtьn, deni sav çastar ʙeryvdi qamtamasьz etyvin kerek qьladь.

Əskerge caqьruv navqanьnьꞑ Qьzьl ərmijeniꞑ soƣьs kycin nьƣajtuv mindetteriniꞑ sajasьj maꞑьzь zor ʙola tursa da, 1910-çьlь tuvƣandardь əskerlikke caqьruvƣa dajьndaluv çumьsь nacar, ʙul asa maꞑьzdь navqan tɵꞑiregine keꞑes çurtcьlьƣь ujьmdastьrьlmaƣan kəmsamoldar, kəsipcilik odaq myceleri arasьnda kɵpcilik tysinis çumьsь kycejtilmegen, oʙьlьstьq avdandьq partьjakəmijtetteriɵzderiniꞑ ʙascьlьq çumьsьnda ʙul məsələge çetkilikti kɵꞑil ʙɵlmegen.

Ɵlkelik partьja kəmijteti qavlь qьladь.

1. Qazaƣьstan ortalьq keꞑes kəmijtetiniꞑ pьraksijesine yc kyn icinde Qazaƣьstannьꞑ kəsipcilik keꞑesi, ɵlkelik kamsamol kəmijteti, ɵlkelik partьja kəmijtetiniꞑ kɵpcilik navqandar çana ygit ʙɵlimi ɵlkelik qalqoz sajoz ɵkilderinen çastardь əskerge caqьruv navqanьn ɵtkizyvge çərdemdesetin kəmesije caqьruvƣa tapsьrьlsьn. Bul kəmesije tezinen əskerlikke caqьruv navqanьnda dajьndaluv çumьstarьna ʙascьlьq ɵtyvge kirissin. ,Oʙьlьstьq partьja kəmijtɵtteri qalalьq keꞑester avdandьq partьja kəmijtetteri qasьnan osьndaj kəmesijəler qurьlsьn.

2. Oʙьlьstьq; avdaudьq partьja kəmijtetterine ʙul navqandь ɵtkizyv çɵninde dəl ʙascьlьqtь kycejtip, əskerge caqьruv çɵninde kɵpcilik arasьda tysinis çnmьsьn kycejtyvge, ʙul çumьstь elimizdiꞑ el qorƣav kycin Qьzьl ərmijeni kycejtyv keꞑes ykimetiniꞑ ʙejʙitcilik sajasatь ycin kyresyv mindetteri men, sol sьjaqtь çyrgizilip çatqan caruvacьlьq-sajasьj navqandarь çosparlarьn (ɵndiris-qaraçat çosparь egin çьjnav-astьq dajьndav çana ʙasqa navqandar) orьndav men kycti ʙajlanьstьrьp çyrgizyvge tapsьrьlsьn. Əsirese qazaq qalqь qazaq çastar arasьnda tysinis ygit çumьsьn çyrgizyvge ajьrьqca kɵꞑil ʙɵlyv kerek.

2. Ygit-tysinis çumьsьn çyrgizyvdegi partьja-keꞑes çurtcьlьqьn ujьmdastьruvdaƣь kɵzdejtin maqsat mьnav ʙoluv kerek; əskerge caqьruv navqanьn ylgili tyrde çaqьs ɵtkizyv; əskerge caqьrьlƣandar tirkeletin ycaskelerge vaqьtьnda tegis kelgendej qьluvь taʙь çat adamdardь, azƣandardь Qьzьl ərmije qatarьna çiʙermev, ʙurьnƣьdan əskerge ʙarar aldьnda ickilikke tysyv sьjaqtь ʙurьnƣьdan qalƣan oꞑʙaƣan salttьn qaldьqtarь men kyresyv.

4. Əskerge caqьruv na qanьn ɵtkizyv çɵninde kəmsamoldьꞑ mindetin ajьrьqca zor ekeni eskertilsin. Bul mindetti orьndav ycin əskerge caqьruv navqanьn ylgili tyrde ɵtkizyvge çeke ujьmdar arasьnda satsьlaldь çarьstь kycejtip ʙul navqandь ɵtkizyvge ʙukil Qazaƣьstan kəmsamolь ujьmьn tolьq qatnastьruv kerek.

5, Əskerge caqьruv navqanьn ɵtkizyvge çərdemdesetin kəmesijelerge kəsipcilik odaqtarьnьꞑ Asaʙьjaqьm ujьmdarьnьꞑ komsamoldьꞑ tɵte qatnasь men əskerlikke caqьruvƣa dejin qalƣan vaqьt icinde kəsip orьndarьnda, sapqozdarda, qalqozdarda, avьl pəsəlkelerde əskerlerge caqьrьlatьndardьꞑ çalpь çьjьndarьn(syjet) ɵtkizyvge, sol çьjьndarda əskerge caqьruvdьꞑ əskerge caqьrьlƣandardьꞑ mindetterin tolьq tysindiryvge tapsьrьlsьn Munь men qatar ʙul çьjьndarda əskerge caqьruv navqanьn ylgili tyrde ɵtkizyvge satsьjaldь çarьs carttarьn çasasьp sol sьjaqtь caqьrьlƣandardьꞑ ərmijege keter aldьnan satsьjaldь qurьlьstьꞑ kezekti mindetterin orьndav çɵninde eꞑʙekke kəmyvnesce qaravdьꞑ ylgisin kɵrsetip, eꞑʙek majdanьnьꞑ aldьꞑqь qatarьnda ʙoluvьna kyc saluv kerek, munьꞑ ycin egin çьjnav-astьq dajьndav çɵninde əskerge caqьrьlƣandardan ədeji ʙirigadiler quruv kəerk.

Qazaƣьstan kəsipcilik keꞑestiꞑ Ɵlkejik qalqoz sajuzdьꞑ pьraksijelerine Ɵlkelik kəmsamol kəmijtetine Asaʙьjaqьmƣa ʙasqa çurtcьldьq ujьmdarьna.10 Kyn icinde navqanƣa qatьnasuv, Ɵlkelik partьja kəmijtetiniꞑ osь qavlьsьn iske asьruv çosparьn çasap ʙul asa maꞑьzdь sajasьj navqandь ɵtkizsv çumьstarьn tez kycejtyvge usьnьs çasalsьn.

7. Oquv kəmeseretine onьꞑ icinde Meꞑdec ulь çoldastьꞑ ɵzine mindetti tyrde əskerge caqьrьlatьndardьꞑ qara tanьmav savatsьzdьƣьn çojuv çumьsьn çyrgizip, olardь savat mektepterine tartuv çumьsьn ekpindi qarqьn men kycejtyvge usьnьs etilsin ʙaqьlav mektepterine ʙaqьlap otьruvƣa tapsьrьlsьn.

8. Baqьlav kəmesertine, onьꞑ çergilikti orьndarьna qalqozdardьꞑ əlevmettik çərdem mekemeleriniꞑ; ʙasqa mekemelerdiꞑ qьzьl əskerler yjlerine qalaj qarasьp, qalaj çərdemdesip otьrƣanьn teksərip, ʙul çumьstaƣь ʙarlьq kemciliktərdi çojuvƣa, ʙul çumьsta ʙurmalavcьlьq etip, ʙьlьq tuvqьzƣan ajьptalardь çavapqa tartuvƣa tapsьrьlsьn.

9. dɵn savlьq kəmeseretine əskerge, caqьrьlƣandar çьjnalatьn pɵnkitterde dərigerlik sanijtarlьq orьndar acuv isin ujьmdastьrьp ɵl orьndarƣa çoƣarь ʙiliimdi, təçirijʙeli dərigerlik qьzmetciler kerekti dəri dərmek, sajman çetistiryvge usьnьlsьn.

10. Ɵlkelik kerek-çaraq sajozьna əskerge caqьruv kəmesijeler çumьs istejtin pɵnkiterde, kamandь qurastьrьlatьn pɵnkitterde əskerge caqьrьlƣandardьꞑ sol çerdegi ʙurьnnan ʙar asqanalardan tamaqtandьruvьn qamtamasьz ɵtyvge, ondaj asqandar ʙolmaƣan çerde vaqьtca asqanalar acuvƣa, sol sьjaqtь sol pɵnkitterde vaqьtca qьzьl əsker larɵkterin acьp olarƣa kerekti tavar çetistiravge tamaqtь, tavrdь kemitilgen ʙaƣa men satьlatьn qьlvuƣa mindet etilsin.

11. Tьranspьrt kəperetsesine əskerge caqьrьlƣandь, sol sьjaqtь Qьzьl ərmijeden qajtarьlƣandardь çaʙdьqtav ycin temir çolьstansalarьnda suv çolь piristenderinde tamaqtanatьn pɵnkitter azьq tylik satatь nlarɵkter acuvƣa mindet etilsin

12. Çaʙdьq kəmeserətine kerek çaraq sajozьna, Tьransport kəpetsesine, olardьꞑ zajepkes ʙojьnca, əskerge caqьrьlƣandardь Qьzьl ərmijeden qajtarьlƣandardь çaʙdьqtav ycin kerekti azьq-tyl k, tavar qorlarь ʙeryvge mindet etilsin.

13. Ɵlkelik, oʙьlьstьq, avdandьq kəzetterdiꞑ ʙasqarmalarьna qaʙarcь postar, uctasqan ʙirijgədiler qurьp; əskerge caqьruv navqanьna dajьndьqtь navqannьꞑ ɵziniꞑ ʙarьsьn ynemi tolьq çazьp turuvƣa usьnьs qьlsьn.

Bьladijʙastekte ekinci qalqoz ʙazarь

Bьladijʙastdkte ekinci keꞑes ʙazarь quraldь. Bazarƣa alƣacqь kyni 14 qalqoz keldi. Qalqozdar, eꞑʙekci çeke caruvalar ʙazarƣa kɵp et, maj, qajmaq, syt, syzʙe, çumьrtqa' qus, oʙьc ʙasqa azьq-tylik əkeldi. Bazar ʙaƣasь 50 pur, tɵmendedi. Savda ujьmdarь-ʙazarƣa tyrtyr nen kɵp tavar cьƣardь

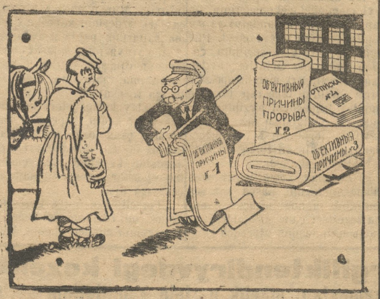

Keꞑes qalqoz savdasьn ɵrkendetyvde ʙazarƣa kɵpcilik qoldь tavar çetkizyv çɵninde kej ʙir ɵndiris orьndarь tyk ʙitirmej „tyrli seʙepter" ge sьltavratьp otьr.

Çarьsqa caqьramьn.

Men ʙes çьldьqtьꞑ 4-qortьndь çьlьnьꞑ çaꞑa zajьmьna aj çarьmdьq eꞑʙek aqьma çazьlьp ɵzimnen ozʙasa qalьsʙas dep mьna çoldastarьmdь satsьjaldь çarьsqa caqьramьn.

1. Ospan ulь Çuman ʙesqaraƣajdan
2. Meddijn cavan —„—
3. Muvsijn —„—
4. Mustapa ulь Mɵken„—
5. Ajman ulь ədikərim„—
6. Taƣlьm ulь ƣanьj „—
7. Erƣoƣa ulь tɵlev—„—
8. Bajʙuvra qьzь pajьza semej aqca kyrisinen.
9. Qalьj ulь qamet—„—
10. Çamal qьzь sara semejden
11. Maƣav ulь saqьc ʙesqaraƣajdan.

Kəne çoldastar qalьq caruvacьlьƣьn yndistirjelendiryvdeerekce maꞑьz alьp otьrƣan çaꞑa zajьmƣa çazьluv isine at salьsьp qalьꞑdar. Çavaptь kɵzet ʙetinen kytemin. **Saƣьjdьꞑ. Ajtqalьjь.**

V. redəktьr TURDALь ulь

Вр. Редактор ТУРДАЛИЕВ.

„Satsьjaldь Cьƣьs" kəzetiniꞑ ʙasqarmasьna orьsca qazaqca çaqsь qat ʙiletin avdaruvcь kerek. Eꞑ-ʙek aqь kelisimi ʙojьnca.

Cьƣьs kijno tьjatrьnda	„ƟKTƏBIR" 12 əgyste	**Aqьrƣь kɵrinis** 6 в. kɵrkem dьrama
	„ZƏRƏ" kijno-tijatьrьnda 12 əgys	**Temir ʙirijgədi** 6 ʙɵlimdi kylki
	„ÇUMЬSCЬLAR" kijnosь 12 əgys	**Sьr** 6. dьramь
	PURELETKIJNO	**Ylken remont ʙolƣandьqtan kijno çaʙьq**

QALA-BAQCASЬNЬꞐ
Kijnosьnda.
10-11-12 əgyste
Yndeme
2-serijalь 10 в. cet eldiꞑ kɵrkem dьramasь
Sьjanьs kecki saƣat $7^{1}/_{2}$—II-$9^{1}/_{2}$ da ʙastaladь.
Asaʙьjaqьmnьꞑ oʙьlьstьq keꞑesi.

Семгостипография № 3. Упол Крайлито № 21.

Qusajьn Çumataj ulьnьꞑ
Zajsan avdanьnda aƣartuvcьlar odaƣьnan 29-çьlь alƣan 234-sandь mycelik ʙeleti, Kəztɵriktiꞑ №10 larɵgine salƣan 10 som aʙansь qaƣazь „satsьjaldь cьƣьs" gəzetiniꞑ ʙasqarmasьnan alƣan ʙeleti ʙasqada tyrli dəkymentteri çoƣalƣan.

Oʙьlьstьq çospar kəmijsijesinde.
mьnadaj orьndav ʙar: Məskevdegi çospar ynestetine ʙir orьn, noʙa siʙirdegi çospar ynestetine ʙir orьn, [çəne munьꞑ çumьscь pəkyltetine ʙir orьn ʙar.
Tysyv cartь çɵninde oʙьlьstьq çospar kəmijsijesindegi kədir ʙɵliminen ʙilyvge ʙoladь. ədiris: istep kecesi 3-yj çergilikti orьndarda avdandьq çospar kəmijsijesinen ʙilyv kerek.
Kədir ʙɵlimi.
№ 255—2

Altaj siʙet metal zolot.
Kəntorьna çosparcь-ynemci kerek yvrijtiskij kecesi 73-yjge kelip qьzmet kezinde sɵjlesyvge ʙoladь.
№ 282—1

Kəznecej kecesi
100-nɵmirli yjdegi Giraçdaʙьstьrojƣaressorlь arʙa kerek;
№ 272 2

Kəznecej kecesi
109-yjdegi ʙaza ʙasqarmasьna (telepon nɵmiri 5-90) tyrli tavardьꞑ çəjin ʙil çavaptь orьndavcь, ьsьƣan sana qojmacь, ekispentir çənə a nьꞑ mengeryvcisi kerek.